

VIDOVSKY GÁBOR

ÉDES ANYANYELVÜNKRŐL

TARTALOMJEGYZÉK

- I. AZ ANYANYELVRŐL
- II. A MAGYAR NYELV EREDETÉRŐL
- III. A MAGYARSÁG GENETIKÁJÁRÓL
- IV. A SZÁJHAGYOMÁNY ÚTJÁN ÁTÖRÖKÍTETT NYELVÜNKRŐL
- V. A XVI. ÉS A XVII. SZÁZAD MAGYAR NYELVMŰVELŐIRŐL
- VI. KAZINCZY FERENC ÉLETÉRŐL ÉS MUNKÁSSÁGÁRÓL
- VII. CZUCZOR GERGELYRŐL, A SZÓGYÖKÖKRŐL ÉS VARGA CSABA TANULMÁNYKÖTETÉRŐL
- VIII. SZABÓ T. ATTILA MUNKÁSSÁGÁRÓL
- IX. NYELVLECKE
- X. KARÁCSONY SÁNDOR MUNKÁSSÁGÁRÓL
- XI. A MAGYAR NYELV ZENÉJÉRŐL
- XII. KODÁLY ZOLTÁN RÓL
- XIII. A SZÉKELY NYELVJÁRÁSOKRÓL
- XIV. FELHASZNÁLT IRODALOM

ÉDES ANYANYELVÜNKRŐL

I. AZ ANYANYELVRŐL

E két szóval összefoglalható írásunk lényege. Lőrinc Lajos nagy magyar nyelvapoló rádiósorozatának címe volt a fenti két szó.

Feltehetően minden nyelvre, kultúrára igaz, hogy a kisded számára az **édes**anyja nyelve a legkellemesebb, és a leginkább a sajátja. Hiszen már a méhben fejlődő magzat is hallja anyukája nyelvét több hónapon át a megszületése előtt is. Hallja a közeli családtagok (apa, testvér, nagyszülők) beszédét is, ami többnyire egybeesik az anyanyelvével. A születés utáni napok, hetek, hónapok szopása, táplálékfelvétele elválaszthatatlanul összekapcsolódik a beszéd tanulásával. Az anyatej öröme, a szopás testmelege társul az anya hangjaival, becézgetéseivel, mondókáival, nevetésével vagy esetleg a sírásával, a testi, lelki fájdalmak hangjaival. Az anyák szomorúságának következményeit **Ady Endre** így fogalmazta meg:

„ Síró anyáktól vidám megváltója

Sose fog jőni e világnak”

Ezzel szemben, ha a boldog anya bölcsőben is ringatja gyermekét, figyel rá, és bölcsődalokat is énekel a kicsinek, akkor nagyon sokat tesz gyermeke idegrendszeri, lelki fejlődéséért, és a jó anya-gyermek kapcsolatért.

A csecsemők sírása másmilyen, ha éhesek, vagy ha fáj valamijük, vagy ha álmosak. Az anyák (gyakran, de nem mindig) szinte ösztönösen megsejtik, hogy mit jelez a kisbáb sírása. Hat-nyolchónapos korban a különféle sírást kezdi kiegészíteni a gőgicsélés, gügyögés. Ezután először kéthangú (áj, ej, öj), majd háromhangú (aba, ago, gáj) szókezdemenyezéseket hallat a kisbaba. Az anyanyelv elsajátítása elsősorban **utánzással** történik. Mégpedig a mintaadó személy (anya, nagymama, apa) ismételten hallott szavait sokszori utánzás révén szinte önműködően (automatikusan) tanulja meg a kisgyerek. A tudósok (így pl. **Jean Piaget**) részletesen leírták a kisded beszédtanulási folyamatát. A közvetlen utánzást követi a késleltetett utánzás; azaz a minta eltűnése utáni utánzás. Ezután alakul ki a „mintha-játék” képesség. A gyermek úgy tesz, mintha ugatna, mintha nyávogna stb., majd kialakulnak a lélekben a belső képek is, melyek a külvilágot jelképezik az agyban. A beszédtanulás tehát összetettebb tanulási folyamat, mint puszta utánzás. Az agykéregben végbemenő érési, fejlődési változásokkal egyre többféle idegrendszeri működés (látás, tapintás, mozgás, hallás stb.) összekapcsolódásával alakul ki a gügyögésből az értelmes emberi beszéd.

Két, hároméves korra a gyerekek sokkal többet tanulnak meg a beszédtanulás révén, mint magát a beszédet. A szülőktől nem tudatosan, de átveszik, utánózzák azt is, hogy mikor, hogyan és mennyit beszéljenek. Sőt megtanulják azt is, hogy mit szabad csinálniuk és mit nem, mi a jó, mi a rossz, mi a szép és mi a csúnya. Azaz a beszédtanulás összetett mintakövetési módszerével, hatásával igen sokféle dolog egy életre bevésődik a kisgyerekek

fejében. **Murayné Szy Éva** „**Játékos beszédnevelés**” című könyvében nagyszerű beszédfejlesztő gyakorlatokat adott közzé, melyek segítségével a szülők segíthetik gyermekeik beszédfejlődését. E mű hasznosításával sokféle beszédzavar is megelőzhető. Szülőknek, nagyszülőknek, óvónőknek egyaránt érdemes hasznosítani a könyvben ismertetett gyakorlatokat. A beszédfejlesztés kihat a gondolkodás fejlődésére is. Könyvéből idézünk néhány jelentősnek tartható állásfoglalását:

„A gyerekekkel játszhatunk szerepjátékokat olyan felszólítással, hogy bujj a bőrébe vagy mit tennél, ha anyuka, apuka, tanuló, orvos, kőműves stb. lennél?....

A jó játékot a gyermek hihetetlenül komolyan veszi, és beleéli magát a játék, a beszéd, a mozgáscselekmény öröm élményébe. Ez a játékelmény lesz az alapja a játékos, kötetlen tanulással megvalósuló önkéntes, spontán gyakorlásnak. Addig játsszuk átélve kötetlenül a mondókát, verset, éneket, mesét, bábjátékot, amíg a gyermek is megtanulja. Ha hibásan artikulálva mondja vissza, azt ne rászólással javítsuk ki, hanem játsszuk el újra meg újra szépen. Versmondás közben ne szakítsuk félbe a gyermeket, hanem ismételjük el, vagy együttesen mondjuk el helyesen. Igyekezetéért dicsérjük és jutalmazzuk meg. Ha a szöveget mozgással, énekkel kísérik, elősegítjük vele a beszéddritmust és a koordinációt. Ezzel megkönnyítjük az emlékezetbe vésést is, mert a felidézéshez elég a későbbiekben egy mozdulat, egy dallamrészlet, amely aktivizálja az egész sztereotip láncsort.”

Az anyanyelvükön beszélő emberek sokkal több érzelmet fejeznek ki kimondott szavaikkal, mintha ugyanazt nem az anyanyelvükön ejtik ki. Pl.:” szeretlek!” szót erős érzelmek kísérik. Ha viszont egy magyar ember németül mondja azt, hogy „ich liebe Dich!”, akkor ennek már kisebb az érzelmi töltete, még akkor is, ha a lehető legnagyobb szeretettel mondja. Fordítva is igaz. A német anyanyelvű ember másként, több érzelmmel mondja azt, hogy „Ich liebe Dich!”, mintha megtanulja magyarul, és azt mondja, hogy „szeretlek!”.

Azaz nem mindegy, hogy egy nyelvet kitől, hány éves korunkban, és milyen érzelmi kapcsolatrendszerben tanulunk meg. Arra kell törekedni, hogy minden gyermek bármelyik országban születik, élete első hat évében az anyanyelvén tanuljon meg beszélni. Ha a szülők anyanyelve különböző, akkor a gyermek születésétől fogva az édesapjától, vagy az apai nagyszülőktől tanulhatja az apanyelvet is. Az a fontos, hogy a két nyelv tanulása ne keveredjen. Azaz az egyik szülőtől csak az egyik nyelvet hallja, és csak ezen a nyelven válaszoljon, a másik szülőtől pedig csak a másikat. Az ilyen családokban a többnyelvűség természetesen fejlődik, alakul ki, és a gyermekek előnyére válik.

Az anya hangja, beszéde, éneke gyermeke érzelmi fejlődésének az egyik legfontosabb serkentője. Csökken a magára hagyott csecsemő szorongása, amikor nem láthatja anyját, de legalább hallja a hangját. A boldog anyák gyermekei felnőtten is sokkal szebben ejtik ki a szavakat, mint a szomorú anyák gyermekei. A beszéd jellegében ugyanis tükröződnek az anyai érzelmek. Elsősorban a lányok viszik tovább édesanyjuk beszédének „köllemét” (hangszínt, hangerőt, hangsúlyt stb.).

Feltételezésem szerint az anyák érzelmi intelligenciája erősen befolyásolja azt, hogy mennyire tanítják meg beszélni gyermekeiket. Sokat segíthet a **Ringató módszer**. Ezt **Gállné Gróh Ilona** zenepedagógus dolgozta ki; lényege az, hogy anyukák és kismamák együtt

énekelnek, mondókáznak és játszanak egy harminc percig tartó foglalkozás keretében. Gállné Gróh Ilona egyik mestere Forrai Katalin volt, aki Kodály Zoltán zenepedagógiájának a legelhivatottabb terjesztőjeként dolgozott.

Néhány mondatot írunk az apanyelvről is. A gyermekekben nemcsak az anyai és az apai gének egyesülnek, hanem az anya és az apa családjának kultúrája is keveredik. Azaz az édesapa érzelmei, gondolkodása, nyelve, beszéde is alakítja gyermekei beszédét.

A fiúknál a serdülőkorban a mutálással kezdődően a férfi hormonok hatása miatt az anyai beszédjelleg elhalványul, és az apa beszédének jellemzői határozzák meg egyre jobban a beszéd formáját, ízét, hatását.

Más a helyzet a születésüknél fogva intézetben nevelődő gyermekek esetében. Az anya hiánya a legjobb szándékkal sem pótolható teljes mértékben. Amikor egy állami nevelőotthonban dolgoztam, akkor tűnt fel az, hogy a születésük után azonnal otthagytott gyerekek beszédének, szavainak igen szegényes volt az érzelmi színezete. Egy ilyen gyerek érzelemmentes beszédformája leginkább a sorstársainak, a szintén anya nélkül nevelkedett gyerekek beszédjéhez hasonlított. Természetesen ők nem tudták, hogy másként beszélnek, mint azok a gyerekek, akik 4-5 éves korukban szakadtak el a szüleiktől, és csak akkor kerültek be az intézetbe.

Leegyszerűsítve az összetett folyamatot, azt lehet mondani, hogy másként beszél az az ember, akit születésétől (sőt fogantatásától kezdve) szerettek, mint az, akit nem szerettek.

Az anya szeretete más hatással van a lányokra, mint a fiaikra. A lányok jó anyák lesznek, ha sok anyai szeretetben részesültek, valamint jó feleségekké is válhatnak, ha azt látták, hogy édesanyjuk is jó feleség volt. A fiúknál bonyolultabbak az összefüggések. A kisfiúkban a felnövekedés során az anyához való kötődés mellett ki kell alakuljon az anyához kapcsolódó – jórészt tudattalan - erotikus vonzódás tilalma is. A fiúk legkésőbb a kamaszkoruk végére meg kell tanulják azt, hogy a szeretet és a szexualitás mégis együtt járhat. Azaz a lányokkal kialakult szexuális kapcsolatok már nem büntudattal, hanem szeretettel járhatnak együtt; azaz a „lányok nem az édesanyjuk”.

A gyermekek esetében a beszéd észlelés és beszéd értés fejlődése is nagyon eltérő. Ma már Magyarországon **Gósy Máriának** köszönhetően jól kidolgozott módszer és segédanyag segítheti az anyákat abban, hogy tudatosan hozzájáruljanak gyermekük beszéd észlelésének és beszéd értésének fejlődéséhez. Ha a gyermek beszéd észlelési és beszéd megértési képessége elmarad az egészséges fejlődéstől, akkor nemcsak a kimondott beszédjük lesz gyengébb, hanem az olvasás- és íráskészségük, sőt más tanulási képességeik is. A beszéd észlelési és beszéd értési tanulás is döntően az anya-gyermek kapcsolaton alapul. A beszédészlelés gyengeségének okát mindig alaposan ki kell vizsgálni, mert a háttérben pl. halláskárosodás vagy más orvosok által kezelendő betegség is állhat.

Nemcsak az anyáktól függ minden. **Dr. Kovács Ferenc** gyermekpszichiáter érdekes tanulmányban írta meg azt, hogy a gyerekek néhány százaléka olyan idegrendszeri eltéréssel, károsodással születik, ami nem teszi számukra lehetővé azt, hogy felismerjék a szeretettség érzését. Azaz nem az anya, hanem a gyermeke miatt nem alakulhat egészségesen az anya-

gyermek kapcsolat. A káros következmények számos lelki, idegrendszeri működésre (így a beszédre is) egész életre kihathatnak.

Manapság újra a népvándorlás korát éljük. A kivándorlás kultúra vesztéssel, a bevándorlás pedig beilleszkedési nehézségekkel, zavarokkal jár. **Tamási Áron Ábelje** miután bejárta az országot, majd pedig Amerikát, rájött arra, hogy azért születünk, hogy valahol otthon legyünk benne. Legjobb, ha a szülőföldünk az otthonunk. Akik szülőföldjüket elhagyják, elszakadnak tápláló gyökereiktől, elszakadnak az anyanyelvi beszéd-tánc-ének-étkezés és egyéb hagyományaiktól, kulturális örökségüktől, azaz elszegényednek. Ők nagy valószínűséggel felnőtt emberként sem élhetik meg azt, amiért **Czakó Gábor** szerint leginkább érdemes élni: A jóért, a szépért, a szeretetért és az igazságért. A „befogadó” társadalmak őslakosai ugyanis többnyire nem befogadóak. Így a kivándorlók az elhagyott nemzet kultúráját már nem érzik a sajátjukénak, az új társadalom szokásait, hőseit, ünnepeit, értékrendjét, történelmét pedig még nem érzik a sajátjuknak. Hosszú időt éltem egy fejlett nyugati országban, ahol sok gazdag magyar embert megismertem, de egyetlen boldog magyar családdal sem találkoztam. Hiába volt sportautójuk, ha unokáik már nem akartak magyarul beszélni velük. Kivételek lehetnek, de kevesen, mint a fehér hollók. Nem kételkedünk abban, hogy sok embernek lehet nyomós oka arra, hogy elhagyja szülőföldjét. A fiatal korra jellemző a kalandozás vágya, a vándorlás ösztöne. Az idősebb korban fellépő honvágy jelentős tényezője a szülőföldre való visszaköltözés ösztöne.

„Vándor fecske hazatalál,

Édesanyja fészkére száll...., az ősi Székely Himnusz szerint

A családtörténeti kutatások szerint, amíg az emberibb emberré válás több nemzedék felmenőinek érdeme, addig egy új környezetben az elembertelenedés, lezúllás néhány évtized alatt megtörténhet.

Azok a gyermekek, akik már nem ismerik nagyszüleik és dédszüleik kultúráját, azok többnyire felszínesek, és befolyásolhatók lesznek. Nemzetközivé válnak, és ez sok hátránnyal járhat. Nem tudják, hogy mivégre élnek a világban, emiatt menekülnek a múlttól és a jövőtől is. A mának élnek; az se baj, ha gyerek nélkül, az se baj, ha kábítószerrel, az se baj, ha hazátlanul. A múlthoz való kötődés erőt ad a jövő építéséhez. Aki pedig megtagadja, vagy elfelejti a múltját, az elveszíti jövőépítő ereje nagy részét.

Többnyire az a fa nő magasra, amelyik a mélybe ereszti a gyökerét. Nekünk, magyaroknak, ha igaz a népmese, égisz éri fánk van. Vigyázzunk rá.

Az anyanyelv nemcsak az emberek érzelmi életét befolyásolja, hanem az észjárását, gondolkodását, azaz értelmi intelligenciáját is. **Teller Ede** a hidrogénbomba feltalálója azt mondta: „Hogy ha nem Ady Endre nyelvén tanultam volna magyarul, belőlem csak egy közepes fizika tanár lett volna.”

Az anyanyelv az érzelmi és az értelmi képességek fejlődésén kívül döntően alakítja az önazonosság tudatát is. Akinél más az anyanyelv, mint környezetének nyelve, azoknál komoly személyiségfejlődési károsodások alakulhatnak ki.

Lelkiállapotunk és beszédünk kölcsönösen hat egymásra. Az örömréning, a lélek vitaminja; gyakoroljuk az anyanyelvünkön. Én csak az anyanyelvemen beszélve, írva, gondolkodva és álmodozva voltam igazán boldog.

A nyelvészek szerint kb. 8000 különféle nyelvet beszélnek a földön ma élő emberek. A közel nyolcmilliárd ember közül mintegy 10 nyelvet beszél 100 milliónál több ember (angolt, orosz, spanyolt, kínait stb.) Kb. 40 olyan nyelv van, amit tíz—száz millió ember beszél. E csoportba tartozik a magyar nyelv is. A többi nyelvet, tehát a különböző nyelvek 99 százalékát kevesebb, mint 10 millió ember beszéli.

Jelentős felismerés, hogy a különböző nyelvek eltérő módon képezik le, másként mutatják be a világot. Egy szász anyanyelvű és magyar apanyelvű rokonom azt mondta:”Szinte másmilyen ember vagyok, ha németül beszélek, mintha magyarul beszélek.” Azzal folytatta, hogy ezt az ellentmondást nem lehet és nem is kell megszüntetni. Ezt úgy kell értékelni, mint a sorstól kapott ajándékot, amivel élni kell, és ami a javunkra válhat.

Egy tudomány (a kultúrantropológia) foglalkozik a különféle népek kultúrájának, nyelvének sajátosságaival. Rábukkantak pl.: egy olyan törzsre, melynek kicsi szókészletében nincsen szó a fáradtság élményére. Emiatt e törzs tagjai a rituális táncaik során nem egyszer összeesnek, ugyanis testük kifáradása nehezebben tudatosul a megfelelő szó hiánya miatt. Az idegrendszer és általában a szervezet tényleges elfáradása nem azonos a fáradtság egyénileg megélt élményével.

II. A MAGYAR NYELV EREDETÉRŐL

Mielőtt belekezdünk nyelvünk történetének ismertetésébe, **Bencédy József** (1921-) nyelvész tanulmánya alapján ismertetjük nyelvünk legjellemzőbb tulajdonságait. Bencédy József 2000-ben indította el a „Mondjuk magyarul” mozgalmat. Legyen divat és dicséretes a magyar beszéd az élet minden területén; így a legkülönbébb szakmák és tudományok területén is, mondja a nagy nyelvész. A magyar nemzet csak akkor maradhat meg a népek színpadán, ha tartjuk magunkat Bencédy József felhívásához. Nyelvünk ma még elég gazdag ahhoz, hogy bármelyik tudományt, művészetet, szakmát magyarul tanuljuk meg és fejlesszük tovább.

A bölcs Gandhi is azt mondta, hogy: „Minden ország kultúrája lengje körül a házamat, de egyik se szakítson el szülőföldem talajától.”

Kosztolányi Dezső a magyar nyelv egyik legnagyobb művésze azt írta: „Csak anyanyelvemen lehetek igazán én.”

A magyar nyelv jellemzői:

- 1./ A ragok és a toldalékok. A ragok és a névutók biztosítják nyelvünk tömörségét. (Pl.: házat, házban, ház mellett)
- 2./ Igeneves szerkezetű kifejezéseink vannak: madárláttá kenyér, szélfúttá dombok
- 3./ Jelentéssűrítő szavaink vannak: testvér (test és vér), völgyhíd (völgyön átívelő híd), úrszemét.
- 4./ A rokon értelmű szavak bősége, melyek révén árnyaltan lehet fogalmazni. (Lásd Gyimóthi Gábor Nyelvlecke c. költeményét)
- 5./ Új szavak, kifejezések alkotásának képessége: plázacica, zajszenyezés, bevásárlóközpont
- 6./ Szóképzők sokasága: adogat, tanulgat, száll-szállingózik-szálldogál
- 7./ Nyelvünk befogadó nyelv, azaz bátran vesz át szavakat idegen nyelvekből: migráció
- 8./ Nyelvünk kiemelkedő tulajdonsága a szóképek (metafórák) használata. Pl.: világ világossága, „Oh, a szárnyas idő hirtelen elrepül.”-Berzsenyi Dániel „A közelítő tél” c. verséből.
- 9./ Nyelvünk dallamos
- 10./ Egy szónak más lehet a jelentése a mondatban, ha alanyként vagy ha állítmányként szerepel. (Nyelvtani, mondattani sajátosságok)

A magyar nyelv „születése” és fejlődése szorosan kapcsolódik a magyarság őstörténetéhez és általában a magyarság történelméhez. Mivel mind történelmünk, mind nyelvünk alakulása sok ezer évvel ezelőtt kezdődött az ezekkel kapcsolatos különféle elméletek egyike sem bizonyítható egyértelműen. Sem a finn-ugor elmélet, sem a szkíta-hun elmélet sem.

Feltételezésem szerint mindkét féle nyelvtörténeti állítások többsége igaz lehet, nem mondanak egymásnak ellent, csak a magyar nyelv különböző fejlődési szakával kapcsolatosak. E témában érdekes interjú jelent meg a **Demokrata** c. hetilap 2008.szeptember 13-i számában, a következő címmel: „A magyar Európa legősibb népe?” A beszélgetést Gerhát Petra készítette Michelangelo Naddeóval, a neves olasz kutatóval. Az alábbiakban a kutató néhány feltételezését ismertetjük. Szerinte a bronzkorban a magyarok lakták Közép-Európát. Fejlett volt a művészetük és a vallásuk is. Pannóniából kivándoroltak kelet felé és eljutottak az Altáj hegységig. Onnan a Tarim medencébe költöztek. A honfoglalás idején pedig csak visszajöttek a Kárpát-medencébe. A Kárpát-medencében található bronzkori régészeti leletek azonosak, vagy nagyon hasonlóak a Tarim medencében talált bronzkori vallásos jelképeket őrző leletekkel. A Tarim medence Közép-Ázsia egyik nagy földrajzi területe. Ma Kína Hsziancsing tartományához tartozik. Főleg újgurok élnek ott. Az újgurok és a magyarok testvérnépek. **Stein Aurél** (1862-1943), híres keletkutató eljutott a Tarim medencébe. Ott a Krisztus előtti V. századból való olyan sírleleteket talált, amelyek a honfoglaló magyarság sírjait is jellemzik. Ennek alapján Stein Aurél úgy vélte, hogy a magyarság Belső-Ázsiából származik.

Népdalkutatók kimutatták a magyar és az újgur népdalok rokonságát.

A Szent Koronán is látható 18 pogánynak tartott vallásos jelkép, melyek nagyon hasonlítanak a fent említett leleteken látható jelképekhez. A magyarok ősvallásában és ősi művészetében kiemelkedő jelentőségű volt az „anya Istennő”. Számos bronzkori lelet ábrázolja az „anya Istennőt” szülés közben. A várandós „anya Istennő” jelképe pedig nem más, mint a híres magyar tulipán festmények. Hajdan az etruszkok, azután a magyarok, ma pedig az Ázsiában élő magyarokkal rokon népek ugyanolyan tulipán- formával ábrázolják az „anya Istennőt”. „Ennek alapján ki lehet jelenteni, hogy a magyarok kulturális DNS-e öt évezreden át változatlanul fennmaradt.” – állítja Naddeó. Naddeó szerint az indoeurópaiak előtti európai kultúra Közép-Európából származik, és elterjedt Magna Pannonia területére is. Az indoeurópaiak hadviselő pásztorok voltak, akik az időszámítás előtti első évezred közepén elfoglalták Európa nagy részét. Az indoeurópaiságot leginkább a nyelvük adta, mert kultúrájuk egyéb területei fejletlenek voltak. Európában ők honosították meg a hamvasztást, az anya-jogú társadalom helyett az apa-jogú társadalmat, a béke helyett a hadviselést és az egyenjogúság helyett a rabszolgatartást. Európában legyőzték a magyarság kultúráját, de az az ázsiai területeken élő magyarságban tovább élt, és ha módosult formában is, de a honfoglalással visszajutott a Kárpát-medencébe.

Az indoeurópai nyelvcsaládokhoz tartozik pl.: a görög, a latin, a perzsa és a szanszkrit nyelv is. Egyes nyelvészek több, mint száz különböző nyelvet sorolnak ebbe a nyelvcsaládba. A Kárpát-medencei magyarság valamennyi szomszéd népének nyelvét ehhez a nyelvcsaládhoz tartozónak vélik a szakemberek.

Varga Csaba másképpen vélekedik a nyelvek eredetéről, mint a korábban élő nyelvészek. Ő így fogalmazta meg az alábbi kérdés-felelet játékot, amit szerinte magyar kiskáténak is nevezhetünk:

„Kérdés:

- Van-e indoeurópai nyelvcsalád?

Válasz:

- Nincsen! Ez csak mese.

Kérdés:

- Van-e finn-ugor nyelvcsalád?

Válasz:

- Nincsen! Ez is csak mese.

Kérdés:

- Melyik nyelv a nyelvek anyja?

Válasz:

- A ma magyarnak nevezett nyelv.”

Szerinte: „A ma magyarnak nevezett nyelv volt és van, az emberi szellem hajnala óta, s ez a nyelv, és ezt a nyelvet megteremtő, alkotó szellem a mai európai műveltség nemtője. A magyar teljes egészében képi beszéd, s a szavak is képeket fejeznek ki. De nincs végtelenül sok alapkép (őskép), hanem csak néhány, s a ragozás segítségével az alapképekből – alapszavakból kiterjedt szóbokrok jönnek létre.”

E témakörben meg kell említeni **Pap Gábor** művelődéstörténész munkásságát is. Műveiben behatóan elemzi a szkíta és a hun őseink kultúráját; aranyból készült kézműves remekműveket, templomok mennyezetkazettáinak mintázatát, jelképrendszerét, címereket, sírleleteket, régi varrottas felvédők mintáit és sok-sok más őstörténelmünkkel kapcsolatos örökségünket. Tanulmányaiban kitér a Kárpát medence és a Tarim medence hasonlóságára, és elképzelhetőnek tartja azt, hogy őseink egyik medencéből a másikba többször is átvándoroltak oda és vissza.

A szkíták erkölcsére jellemzőnek tartja az egymásért való önfeláldozó harcot, szembeállítva a más kultúrákban jellemző egymás elleni öldöklésekkel. Pap Gábor szerint a mi őstörténetünkben Hunor és Magyar élete példázza azt az erkölcsi szemléletet, amikor még a küzdelmekben is az a győztes, aki a másikért harcol, aki a másikat önmaga fölé tudja emelni.

Varga Csaba szerint a Kárpát-medencei székely ABC minden ABC nemtője, ősanja. „Az emberiség első ABC-je az összes ABC-k anyja, a székely ABC.” Varga Csaba logikus magyarázattal és harmincezer éves írott kőlelettel, barlangrajzokkal, templomban talált székely írással és egyéb leletekkel bizonyítja, hogy a Kárpát-medencei székely ABC az ősi ABC. **S. Krantz** nyelvész szerint is a magyar nyelv már a kőkorszakban is „élt” a Kárpát-medencében. Innen vándorolt ki az Ural felé, és minden más földrajzi irányba is. **Magyar Adorján** az 1930-as években mondta ki először azt, hogy „**Nem jöttünk mi sehonnan sem. Csak mentünk, rajzoltunk kifelé a nagyvilágba, főlet az utóbbi tízezer évben. Így terjedt el**

a nyelvünk..” A magyar nyelv ereje abban is van, hogy lassan változik meg; ezért őrizhette meg a hozzátartozó Kárpát-medencei ősi ABC-t. Az írásjelek alig változtak (a Kárpát-medencében), de változnak a jelekhez tartozó hangok. Az ősi Kárpát-medencei ABC mennél távolabbra került földrajzi tekintetben, annál többet veszítettek a jelek, betűk az eredeti formájukból.

Ez az ABC csak a folyamatos és gyakori használat segítségével vészelhette át a tízezer esztendőket. Az egyiptomi, a latin, az athéni, az etruszk, a föniciai és más írások sokkal fiatalabbak. Mindegyik többé-kevésbé őrzi a közös őst, a székely-magyar írás jeleit, ABC-jét. Ezt a nagy jelentőségű állítást a fenti írások részletes elemzésével támasztja alá és mutatja be a „JEL JEL JEL,, című könyvében.

Varga Csaba szerint a rovásírás helytelen kifejezés, helyette a székely ABC kifejezést kell használni.

A székely írásunk ősidők fogva létező kincsünk. **Thuróczy János** 1488-ban a „Magyarok Krónikája” című művének előszavában azt írta a székelyekről: „Ők még nem felejtették el a szkíta betűket, és ezeket nem tintával vetik papírra, hanem botokba vésik be ügyesen, rovás módjára.” **Antonio Bonfini**, Mátyás király történetírója hasonlóan vélekedett a székelyek írásáról: „Szkítiai betűik vannak, amelyeket nem papírra írnak, hanem fécskákra rónak, **kevés jellel, sok értelmet egybefoglalnak.**”

A székelyek már a papír feltalálása előtt juhbőrből készült pergamenre írtak.

2015. július 1-én a **Magyar Szabványügyi Testület** hivatalosan is elfogadta és közzétette azt, hogy **ősi írásunk magyar nemzeti szabvány** lett. Ideje már annak, hogy kötelező tantárggyá váljon minden magyar iskolás gyermek számára. **Szondi Miklós** „**Róni tanulunk**” címmel kiadta e tárgy tankönyvét.

Ma is használjuk a következő szavakat, kifejezéseket: Sok van a rovásán, rovott múltú, rovót hozott az iskolából, megrovásban részesül, rovat (az újságban), az adót kiróják, mi meg lerójuk az adót.

Egy nép genetikai története nem szükségszerűen esik egybe kultúrájának, nyelvének és történelmének alakulásával. E négy dolog összefüggései, kölcsönhatásai (genetika, kultúra, nyelv, történelem) sokféleképpen alakulhat minden nép esetében. Az alábbiakban a finn-ugor nyelvrokonságról írunk néhány gondolatot. Két nyelv rokonágát hangtani-szótani-jelentéstani-mondattani hasonlóságok bizonyíthatják. A magyar és a finn nyelv rokonságát mind hangtani, mind szótani tények bizonyítják. Két nyelv közeli rokonsága akkor valószínű, ha az ősi alapszókincsükben szereplő szavak azonosak vagy hasonlóak. Az alapszókincs szavai általában egy szótagból állnak és a legősbibb természeti, kulturális ismeretekre utalnak.

Pl.:

1. Testrészekre: szem, fül, fej, fő, bőr, prém, hús, vér, csont, kéz, láb, talp, szív, máj, lép, orr, száj, fog, nyelv, nyál, bél, szűz stb.

2. A természetet leíró szavak: nap, hold, ég, fény, föld, víz, fű, fa, kő, tűz, láng, füst, hal, ér, gyík, pók, méh, méz, kas, ló, lán, tó, hó, jég, gőz, gáz, lán, éj, rüh, mag, sarj, rügy, héj, tök, vad, stb.
3. Az elemi hangok szavai: sír, rí, hall, nyög stb.
4. A látással kapcsolatos alapszavak: szem, lát, vak, szín stb.
5. A tapintással kapcsolatos alapszavak: bőr, lág, folt, seb stb.
6. Egyéb érzékelésekkel kapcsolatos alapszavak: bűz, fáj, jó, rossz, jaj, íz, kéj, vágy, jaj, stb.
7. Elemi tárgyakkal kapcsolatos szavak: vas, fa, ág, cink, mész, ág, szé, ké, ing stb.
8. Cselekvéseket kifejező igék: megy, fűt, főz, sűt, áll, űl, jár, lép, él, hal, fél, véd, ad, kap, kér, bók, csók, szűl, szop, rág, vág, űt, fog, vár, tánc, stb.
9. Egyéb egytagú szavak: én, te, ő, mi, ti, ők, egy, négy, öt, hat, hét, nyolc, tíz, húsz, száz, fel, le, ki, be, nyár, ősz, tél, szép, stb.

Engem, mint műkedvelő embert (azaz nem nyelvészt) nagyon megragadott az egy szótagú szavaink sokasága, és a hasonló hangzású szavak közötti lényegi, szerves kapcsolat. Az általam jól ismert egyetlen idegen nyelvben, a németben ez közel sincs így. Pl.: méh-méz németül: die Biene- der Honig, vagy pl.: szűl-szopik németül: gebären-saugen.

Egy ősi nyelv fejlődésében bizonyára először alakulnak ki a szógyökök, majd az egy szótagú szavak és csak ezután a több szótagú szavak. Azaz a változás az egyszerűtől haladt az összetettebb, a bonyolultabb felé. Valószínűleg több ezer év telt el, amíg a vi, lá, ér ősgyököktől eljutottunk odáig, hogy az” ipafai papnak fapipája van”.

A finn és a magyar szókincsben kb. kétszáz azonos szó van. A magyar és a mansi alapszókincsben pedig kb. 400 azonos szó van. (Nem állítjuk azt, hogy a felsorolt egytagú szavak mindegyike finn-ugor eredetű szó.)

A finn-ugor nyelveket beszélő népek (finn, mansi, mordvin, komi, magyar stb.) szétszóródása kb. 4500 éve elkezdődött. A nyelvfejlődés kezdetén kialakult egytagú szavak rokonsága mégis bizonyítja a kapcsolatot.

A hangzási hasonlóság fontos bizonyítéka lehet két nyelv rokonságának. Néhányszor megfordultam a Kalevala Kör rendezvényein, és ott tűnt fel, hogy a finnek beszélgetése hangzásban mennyire hasonlít a magyarok beszélgetésének hangzásához. Ennél van azonban tudományosan jobban alátámasztott érv is. **Mégpedig az, hogy mind a finn, mind a magyar nyelvre érvényes a magánhangzó illeszkedés törvénye.** Ez azt jelenti, hogy a magas hangrendű szavakhoz magas hangrendű ragok, a mély hangrendű szavakhoz pedig mély hangrendű ragok illeszkednek. Pl.: ház- házban vagy kert-kertben, apának, gyereknek. A magas hangrendű magánhangzók. i, e, ö, ü, a mélyrendű magánhangzók pedig: a, á, o, u stb. A hangzásbeli hasonlósághoz hozzájárulhat az is, hogy a finn-ugor nyelvekben (így a magyarban és a finnben is) általában a szavak első szótagját ejtjük ki hangsúlyosabban.

Miközben gyűjtöm az ősi egytagú szavainkat, hallgatom papagájunk hangos kiabálását: „adj egy puszit”, „ne csináld”, „mit csinálsz?”, azaz négy-öt szótagú mondatokat is könnyedén megtanult, ismételve azt, amit neki mondtak az őt kényeztető unokák. Eltűnődöm azon, hogy milyen érdekes a papagáj beszédkészsége, hangadó készsége; hiszen feje kisebb, mint egy zöld dió. A papagájt nézegetve jött az ötlet: vajon mennyire lehet egy madár, pl.: egy sólyom testrészeit, tulajdonságait leírni a legősimb magyar egytagú szavakkal. Nagyon! Íme: fej, szem, száj, nyelv, csőr, csíp, szárny, száll, toll, szín, szag, hang, áll, ül, fél stb.

A papagájt hallgatva eszembe jut Darwin állítása is, miszerint az ember egyedfejlődése megismétli az állatvilág törzsefejlődését is. A csecsemők kommunikációja (beszédfejlődése és metakommunikációja) két éves korban már fejlettebb, mint a csimpánz kommunikációs képessége.

A finn-ugor rokonság mellett meg kell említeni a sumer-magyar nyelvrokonságot is. A Sumer birodalom a Tigris és az Eufrátesz folyók mentén alakult ki kb. 6000 évvel ezelőtt. A sumerek templomokat körülvéő városokat építettek. E birodalomra a tudósok egy része úgy tekint, mint az emberi civilizáció bölcsőjére. Kb. 4000 éve az akkádok elfoglalták a birodalmat, de a sumer kultúra nem tűnt el nyomtalanul. A megmaradt sumer szókincs, ragozás és az ékírás nagy hasonlóságot mutat a magyar szókinccsel, ragozással és az ékírással is. **Varga Csaba** szerint a Tatárlakán megmaradt ékírásos jelek kb. 6500 évesek. Ezek a jelek szinte változatlan formában 1000 évvel később bukkantak fel a sumerek országában. Ilyen véletlen nincs, hanem Varga Csaba szerint az emberek viszik a kultúrát a föld egyik helyéről a másikra. A nyelvtudományban ezek a kérdések nem általánosan elfogadottak, hanem vitatottak.

Ha a finn-ugor kapcsolatok korszaka után ugrunk egy-kétezer évet, akkor eljutunk a **szkíta-hun** őstörténetünkhöz. Ma már nem vitatható, hogy a ma élő magyarság egy része a szkíták, illetve a hunok leszármazottai. Ez a tény nemcsak nyelvészeti, hanem kulturális és erkölcsi, világnézeti tekintetben is nagyon jelentős dolog. Egyes kutatók szerint ugyanis szkíta mágusok ismerték fel a lélek jelentőségét, a lélek és az erkölcs kapcsolatát. A lélek és a lélegzés hasonlósága is figyelemreméltó. Az egészséges élet két alapfeltétele az ép lélek és a mély lélegzés. Akiknél ez nincs meg, azok „kilehelhetik a lelküket”, mégse jutnak sokra. A szabad ember a levegőt is mélyebben szívja magába, főleg a szabadban. A szabadság tehát hat a lélegzésre és a lélekre is. Félelmünkben viszont lélegzetvisszafojtva szoronghatunk. Egy ijesztő esemény lélegzetelállító lehet.

A mágus szó bölcs embert jelent. A szkíta-hun mágusoknak átfogó világképe volt. A mágusok meglátták a világegyetemen belüli összefüggéseket. Így vált számukra kulcsfontosságú szóvá az **EGÉSZ**, a világegyetem. Az első szótag szinte azonos az **ÉG** szóval. Az **ÉG** és a **FÉNY** szó hasonlósága is fontos kapcsolatokra utalhat. (Pl.: az égbolt fényes és világos, ami elég az fényt is ad stb.) A mágusok egészséges szemléletükben összekapcsolódik a föld és a menny, az emberek és az istenek, a szeretet, a rendezettség és az igazságosság. A szkíta bölcssek szerint minden más létezőtől függetlenül van egy létező, az „eleve létező”. A magyar nyelv következő szavai megfelelnek a mágusok világszemléletének: első, eleve, elv, él, élet. A mágikus világlátásban minden él. Még a különféle anyagok felszíne mögött a létező belső

világok együttése is. A modern spirituális gondolkodók ezt az Egységet az UNIVERZUM szóval fejezik ki. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy nemcsak a hun-szkíta, hanem a föld sok kultúrájában éltek és élnek bölcs mágusok.)

**

A magyarok népvándorlásáról és a honfoglalásról olvasva közelebb juthatunk a magyar nyelv őstörténetéhez is.

Őseink valamikor réges-régen, feltehetően **belső Ázsiában is** éltek. Nomád népek lévén vándoroltak, talán az égtáj minden irányába. A mai magyarok ősei nyugat felé vándoroltak. Eljöttek az **Uralig** (Baskíria), majd a Don és a Dnyeper környékére (**Levédia**), innen az **Etelközbe** (Prut és a Szeret vidéke) érkeztek. Itt történt meg a vérszerződés. Kőrösi Csoma Sándor meggyőződése szerint Tibettől északnyugatra a Kína határán lakó **dzsungár** nevű nép a magyarok rokonai; e törzs tagjai közös őseink élő ivadékai. **Kőrösi Csoma Sándor** úgy vélte, hogy "a magyar nyelv közeli rokonságban van a török, az indiai, a kínai, a mongol és a tibeti nyelvekkel. Ez nem a nyelvek szókincsére, hanem szerkezetükre vonatkozik, mivel ezekben a nyelvekben nincsenek előjárósók, hanem ragok és utónevek. A mongol nyelvben viszont sok a magyarral szinte azonos szót is talált." **Bálint Géza** - XIX. század-ban élt keletkutató - 1200 magyar szó eredetét hozta mongol szavakkal kapcsolatba. Szerinte a hunok az altái nyelvcsoporthoz tartozó nyelven (török, mongól, mandzsu) beszéltek. Egyes nyelvészek a hun és a mongol nyelv erős rokonságát mutatták ki. Érdekes, hogy kínai hun szakértők is a magyarokat a hunok leszármazottainak tartják. Ezt a nézetet erősítheti a **Hungária** szó is. Legújabbban a hun-kínai rokonság elméletével is foglalkoznak kínai tudósok.

Más nyelvészek nem ismerik el a magyar nyelv és a fent említett nyelvek közeli rokonságát. A vándorló, pásztorkodó, halászó, majd földművelő őseink még a csillagokat és a csillagképeket is saját nyelvükön, azaz magyarul nevezték el. Így pl.: Hajnalcsillag, Isten szeme, Csaba szeme, Táltos csillag, Hadak útja, Tündér Ilona szekere stb.

Lugossy József (1812-1884), nyelvész és kelet-kutató, valamint **Majzon László** (1904-1972) összeállították, leírták a magyar nyelvű csillag névjegyzéket. Ezekből a gyűjteményekből kiolvasható őseink csallagászati ismerete és képzeletvilága is.

A csillagokról való tudást a népszokások, a népmesék és a mondák őrizték meg. A hét csillagkép neve: Halak, Kos, Bika, Nimród (a magyarok ősapjának a neve), Ikrek (Hunor és Magyar), Rák, Oroszlán. Láthatjuk, hogy mindegyik régi magyar szó.

**

A magyarok első **ismert** lakóhelye – feltehetően 1600 évvel ezelőtt - az Ural hegység déli lejtői közelében lévő hatalmas területen lehetett (**Magna Hungária**.) A magyarokkal rokon népek egy része most is ott és egy kicsit keletebbre és északabbra él (vogulok, osztjások stb.). Krisztus születése után kb. 840 és 850 között a magyar törzsek nyugatabbra és délebbre költöztek, a Don és a Dnyeper folyó környékére (**Levédia**). Levédiában a magyar törzsek a kazárokkal szoros kapcsolatban éltek. A honfoglaló hét magyar törzshöz egy kazár törzs 3 nemzetsége is csatlakozott. Innen a Besenyők nyomására **Etelközbe** vándoroltak a magyar törzsek. Etel folyót vagy folyamat jelent. Etelköz feltehetően a Prut és a Szeret (a mai Románia keleti része) közötti területet jelenti. A nyugatra való költözés során a magyarok a kazárokkal kerültek kapcsolatba, és feltehetően egy kazár fejedelem tanácsára

az addig széthúzó törzsek egy közös fejedelem vezetése alatt egyesültek, vérszerződést kötve. A hét vezér - **Àlmos, Elöd, Ond, Kond, Tas, Huba, Töhötöm**- fejedelemmé **Àrpádot**, Àlmos törzsfőnök fiát választotta meg. A krónikák szerint Àlmos és így az Àrpád-háziak is Attila közvetlen leszármazottjai voltak. (Erdélyt Töhötöm hódította meg a Kapus víze mellett levervén Gyalu vezért.)

Anonymus a "Gesta Hungarorum"-ban leírta Àlmos születésének legendáját: "Ügyek volt e nemes személy, aki nőül kérte és vette Onedbélia vezérnek Emese lányát, mert szerette. Ettől fia született, kit Àlmosnak neveztek el, de a névadás fényét még egy csodás eset is növelte. A várandós anya álma isteni látomást jelez: turulmadár szállt rá, mintegy teherbe ejtve őt, s jel ez! Egyszersmind úgy tetszett neki, hogy méhéből forrás buggyan és ágyékából nagy királyok dicső sora előbukkan."

**

Tamási Áron szerint pedig, aki a világirodalom egyik legtehetségesebb írója volt: „A magyarságot nemzetté a magyar szó teremtette. Ez az állítás nem vitatható, hiszen a honfoglalók és a későbbi évszázadokban betelepülő népcsoportok jelentős része akkor még nem magyarul beszélt. Illendő a **honfoglaló hét törzs nevét** is tudnunk: **Nyék, Megyer** (ez másképp magyar; az Àrpádok törzse), **Kürtgyarmat, Tarján, Jenő, Kar, Kaz**. Több törzs nevét mind a mai napig helységneveink őrzik.

Az idegen krónikákban: **hun, avar, turk, ugor és venger** néven említik őseinket. A turk szóból a türkökkel való rokonságra lehet következtetni. Egyet kell érteni **László Gyula** azon nézetével, hogy a különböző forrásokban szereplő népségeket a források fordításakor ne egységesítsük magyarra, hanem hagyjuk meg ugornak, türknek, magyarnak, baskírnak, szavárdnak, ahogy éppen a forrásokban található. Nem bizonyos, hogy a népségek mind egyetlen népre, a „magyarra” vonatkoznak; az bizonyos, hogy ezekből lett a magyar nemzet, de hogy mikor és hogyan, az külön történeti kérdés. László Gyula az őstörténeti kutatások ellentmondásait nyitottan fogadta, nem akarta a látszólagos ellentmondásokat elhallgatni vagy eldönteni.

A X. századtól több, mint fél évezreden át fel sem merült az erőszakos magyarosítás. Azaz a magyar nyelvnek olyan varázsa, vonzereje van, aminek köszönhető, hogy a legegyszerűbb emberektől olyan lángelmékig, mint Petőfi Sándor magyarrá váltak.

A magyar nyelv megmaradásának csodáját növeli az a tény is, hogy Szent István óta sok évszázadon át az egyházi iskolák nyelve a latin volt. A Bibliát, a zsoltárokat csak a XVI. században fordították le magyarra, azaz a magyarok sem az iskolában, sem a templomban nem tanultak, nem hallottak szinte semmit sem magyarul vagy hatszáz éven át. Utána pedig az ország jelentős részében a német volt a hivatalos nyelv a latin mellett.

III. A MAGYARSÁG GENETIKÁJÁRÓL

Az öröklődés tudománya az elmúlt évtizedekben hihetetlenül gyorsan fejlődött. E fejlődés azt a reményt keltette az őstörténetünk iránt érdeklődő emberekben, hogy majd a genetikai kutatások eldönthetik a vitatott kérdések egy részét. Ma már tudjuk, hogy milyen nehéz alapos népesség genetikai kutatásokat megszervezni és elvégezni. Még nehezebb az eredményeket helyesen értelmezni és elfogadtatni. Ma ott tartunk, hogy a magyar genetikusok nem tudják megmondani azt, hogy genetikai értelemben mi a magyar, ki a magyar. Annak ellenére sem, hogy nemcsak a férfiak „Y” kromoszómáinak DNS-ét és a nők mitokondriumainak DNS-ét kutatják, hanem több tucat olyan fehérjét is, melyről tudni vélik, hogy melyik DNS szakasz határozza meg létrejöttüket.

Elképzeltető az is, hogy a magyarság genetikai állománya gyorsabban változik, mint a magyar nyelv. Az alábbiakban mégis ismertetünk néhány kutatási eredményt, állítást, de nem zárjuk azt ki, hogy a későbbi kutatások módosítani fogják ezeket a véleményeket.

1./ A jelenlegi Kárpát-medencében élő magyar férfiak háromnegyedének ősei már Árpádék honfoglalása előtt is itt éltek.

2./ Az árpád-kori **fejedelmi sírok** csontleleteinek mitokondrium DNS-e jelentősen **eltér** az abból a korból származó **köznép** csontleleteinek mitokondrium **DNS-étől**.

3./ A köznép csontmaradványai az európai népekkel mutatnak rokonságot, a fejedelmek csontmaradványai pedig ázsiai népekkel való rokonságra utalnak. A hét vérszerződést kötő vezér keleti származású.

4./ Az Ural menti Ugor nép génállományának egy része azonos a magyar népesség génállományának egy részével. (Vannak ezt az állítást cáfoló kutatási eredmények is.)

5./ A finn-magyar genetikai rokonság nem mutatható ki, de ez nem cáfolja a finn-magyar nyelvrokonság tényét.

6./ A ma élő magyar lakosság génjei nagymértékben egyeznek az Iránban lévő perzsák génjeivel.

7./ A ma élő magyarság Európában a genetikailag legkevertebb népek egyike. A genetikai kevertség növeli az életerőt.

8./ A XX. századi magyarok genetikai állománya nagyon nagymértékben eltér a X. századi magyarok genetikájától. Az eltérés mértéke nem egyforma a nők és a férfiak esetében.

Dr. T. Túri Gábor is összegyűjtötte és részletesen leírta a magyarság eredetét vizsgáló genetikai kutatásokat. Véleménye szerint Európa benépesedése 40 ezer évvel ezelőtt történt, amikor is a Homo sapiens a földrészünkön először megjelent. Túri szerint a magyar nép ősei a Homo sapiens törzs tagjai voltak. A Kárpát-medence lakossága őrizte meg a legnagyobb arányban az európai népek közül a Homo sapiens egyes géncsoportjait. (Pl.:”E 19 haplotípus” kutatása alapján.) A magyar férfiak kb. 73 %-a már az őskőkorszakban a Kárpát-medencében élt férfiak leszármazottja. A magyar nép szerint nem rokontalan Európában,

hanem éppen ellenkezőleg szoros kapcsolata van a lengyelekkel, az ukránokkal és a horvátokkal is. Túri doktor hivatkozik Semino professzor kutatásaira, ami szerint nem bizonyítható az urali népek és a magyarok közeli genetikai rokonsága.

Feltevése szerint a magyarság a Kárpát-medencei ősnép és a magyarság nyelve pedig a Kárpát-medencei ősnyelv. Szerinte is, mint más tudósok szerint is, a Kárpát-medencében élő népek egy része kivándorolt, magával víve génjeiket és nyelvüket, majd idővel visszavándoroltak, feltehetően módosult génállománnyal és módosult nyelvvel. E kétirányú folyamat az elmúlt 40 ezer évben többször is megtörténhetett.

Véleményem szerint a jövőben még több átfogó népesség genetikai kutatást kell szervezni. Az eredmények értékelésében pedig a korábbiaknál jobban be kell vonni a történészeket, a régészeket, a néprajztudósokat, az informatikusokat és egyéb tudományok képviselőjét is. Csak nagy nemzetközi összefogással lehet a különböző népek genetikai összehasonlító kutatásait eredményesen elvégezni, és hitelesen értékelni. A nemzeti önazonosság tudatunk helyes alakítását elősegíthetik a jövőben elvégzendő kutatások, közlemények.

Ha a genetikusok és más tudósok sem tudják megmondani azt, hogy ki a magyar, illetve azt, hogy mi a magyar, akkor forduljunk a művészekhez. **József Attila** azt mondta: „**A nemzet közös ihlet.**” **Más írók**, költők szerint pedig a **magyarabb magyar az, aki emberibb ember.**

IV. A SZÁJHAGYOMÁNY ÚTJÁN ÁTÖRÖKÍTETT NYELVÜNKRŐL.

A népdalok, a népi imák, regős énekek, mondák, mesék és közmondások őrizték meg a magyar nyelvet. Leginkább a magas hegyekben élő székelyek, akik el tudtak bújni a tatár és a török pusztítások elől. Ők használták az ősi rovásírást is, melyhez fogható régi írás csak néhány lehet az egész földön. Természetesen a földrajzi (hegyek, folyók, patakok) nevek is sok ősi magyar szót őriznek.

Érdekes kérdés az, hogy Attila halála után a Székelyföldön maradt maroknyi hun törzs hogy volt képes átvészelní azt a 432 évet, amíg Árpádék megérkeztek. **Orbán Balázs** ezt azzal magyarázza, hogy akkor a székelyek (hunok) Hargita, Csík és Háromszék területén igen sok várat építettek. Egy viszonylag kis területen 70(!) vármot talált Orbán Balázs. Másrészt a magas hegyi zord klíma nem csábította hódításra a környező népeket. A megmaradásukat segíthette az is, hogy a székelyeknek a hadi szervezetük igen jól szervezett volt.

Árpád vezér Kárpát-medencei honfoglalásakor csak néhány százezer ember beszélt magyarul, ma pedig több mint 12 millió ember, azaz kb. 60-szor többen. Tekintve azt, hogy az Árpád-háziak olyan területen telepedtek le, és építettek fel egy jelentős európai országot, ahol a környező népek nyelvei a germán, a latin vagy a szláv nyelvcsaládokhoz tartoznak, még nagyobb siker, szinte csoda a magyar nyelven beszélők számának ilyen mértékű gyarapodása, és a magyar nyelv megmaradása és fejlődése is. Ez a csoda nemcsak az Árpád-házi fejedelmek és királyok tehetségének köszönhető, hanem bizonyára az ősi magyar nyelv rendkívüliségének is.

Például: az ősmagyarok hitvilágában a nap kitüntetett szerepet játszik, teljesen jogosan, hiszen földi életünk a napnak köszönhető. A magyar szókinsben vagy ötven nap előtagú, vagy nap utótagú szavunk van. Így pl.: nappal, napnyugta naplemente, naponként, napfény, napvilág, napszúrás, napozás, naprendszer, naptár, nappali, napszámos, napfogyatkozás, napsütés, napló, naplopó, vasárnap stb. A nagy európai nyelvcsaládok nyelvei sokkal kevesebb szót képeznek a nap szóból.

Számomra az egyik legszebb magyar mondat a következő: **„Mag, mag, búzamag, benne aluszik a Nap.”** A napot megszemélyesíti a mondat azzal, hogy aluszik. A növények – a fotoszintézis során – a napfényt szerves anyag előállítására használják. A magvakban befogott energia hasznosul bennünk, amikor lélegzünk, és akkor is amikor növényi termékeket eszünk. Az idézett mondat tömören utal a magyar ember legfőbb táplálékára, a kenyérre, amit a népnyelv életnek is hív.

Ha arra gondolunk, hogy egy hatalmas fenyőfa, vagy egy negyven méter magas jegenyefa élete is egy kicsi maggal kezdődött, akkor elámulhatunk a magok jelentőségén. Micsoda sok információt tartalmaz a bennük lévő DNS és milyen értékes tápanyagokat rejthet magában ahhoz, hogy kifejlődhessen belőle a növény. Nyelvünk kifejezi e csodát azzal, hogy éppen olyan sok és fontos szót képez a mag szóból, szótagból, mint a nap szóból. Íme néhány: magonc, magzat, magzatburok, magzatvíz, magtalan, magas, magaslat, magányos, maga, magabiztos, magaviselet, magánélet, magánhangzó, magántulajdon, maghasadás, magfizika,

magasztos stb. Talán még a **magyar** és a mágus szó is a mag szóból alakult ki. Ez sok mindent megmagyaráz.

Nemcsak a népi kultúra élte a magyar nyelvet. A XVI. században a reformációnak és a könyvnyomtatás elterjedésének köszönhetően fellendült a magyar nyelvű vitakultúra, irodalom, költészet és számos más nyelvterület is.

Gutenberg Jánossal (1400-1468) és Luther Mártonnal (1483-1546) a könyvnyomtatás elterjedésének és a reformáció megindulásának betudhatóan vége lett az európai középkornak. Luther Márton német nyelvre lefordította a Bibliát. Ezt követően egyre több – így a magyar – nyelvre is lefordították és kinyomtatták a Bibliát. Ezzel hatalmas lendületet vett a különféle nemzetek nyelve. Kulturális forradalom vette kezdetét. Előtte ugyanis csak a szájhagyomány útján, pl.: népdalok népmesék stb. révén „öröklődtek” a különféle nyelvek. A könyvnyomtatás elterjedése révén felértékelődött az anyanyelvű írás és az anyanyelvű olvasás jelentősége. Nemcsak a szépirodalom, hanem a tudomány legkülönbébb területein is fellendültek a nemzeti nyelvek. Néhány száz éven át ez a magyar nyelv fejlődéséhez is vezetett. Ma a XXI. században azonban a legtöbb tudomány nyelve már az angol (mint ahogyan a középkorban a latin volt). Emiatt az anyanyelv védelme szempontjából felértékelődött ismét a szájhagyomány útján továbbadható bölcsődalok, mondókák, mesék, népdalok szerepe.

A következőkben ismertetünk néhány szájhagyomány útján fennmaradt ringatót, altatót, bölcsődalt, közmondást, népi imát.

RINGATÓK, BÖLCSŐDALOK, ALTATÓK:

*Nagy az ég ablaka,
süt a hold éjszaka,
Letekint egymaga:
aludjál, kisbaba!*

Szép csillagos az ég

*Szép csillagos az ég.
Lecsendesült a rét.
Ezüstös fényét hinti rád a holdsugár.
Holnapra új nap virrad rád.
Majd játszol kergetősdit s bújócskát.
Hát hunyd le kisszemed, álmodj csak csendesen.
A tó tükrén az erdő mélyén csend honol.*

Aranykertben aranyfa

*Aranykertben aranyfa,
aranymókus alatta.
Aranybaba szundikál,
aranyszűnyog muzsikál.
Cini-cini kisbaba,
édesanya csillaga.*

Minden nótám oda már

*Minden nótám oda már
gyere gyorsan, kismadár.
Hátha szebb a te dalod,
tán te majd elaltatod.
Gyermekem, ó, aludjál,
alszik már a kismadár.
Pihen az erdő s a rét,
erdőben az őzikék.
Holdfény ragyog odakint,
ablakodon betekint.
Rád nevet a holdsugár,
gyermekem, ó, aludjál*

Kukurikú, jó reggelt

*Kukurikú, jó reggelt,
Szól a kakas, ha felkelt.
Rajta, rajta gyermekek,
Ágyatokból keljetek.*

MONDÓKÁK:

A búzamezőben

*A búzamezőben háromféle virág.
A legelső virág a szép búzavirág.
A második virág
a szép szőlő virág,
a harmadik virág
a szép székfűvirág.*

Akinek a szeme kék

*Akinek a szeme kék,
Takarója a nagy ég.
Akinek a szeme zöld,*

*Puha ágyat vet a föld.
Akinek barna,
Eledele alma.
Akinek fekete,
Liliom a tenyere!*

NYELVTÖRŐK

Az ipafai papnak

Az ipafai papnak fapipája van, ezért az ipafai fapipa papi fapipa.

Jobb egy lúdnyak

Jobb egy lúdnyak tíz tyúknyaknál.

NÉPI IMÁK

Erdélyi Zsuzsanna gyűjtő munkájának köszönhetően széles körben ismertté váltak az általa közreadott költői szépségű ősi népi imádságok. Így pl.:

Törje le a keresztfá

Én ágyamba lefekszek,
Én semmitül nem félek,
Három őriz engemet,
Az biztatja lelkemet,
Az Atyának szerelme,
A Fiúnak kegyelme,
A Szentlélek ereje,
Jézus énvelem,
Senki ellenem,
Bátor szívem jó fegyverem,
Margit szűz leán,
Tüntesd el előlem,
Törje le a keresztfá,
Akire Krisztust feszítették.

KÖZMONDÁSOK:

A tisztaság fél egészség.

A piros alma is gyakran férges.

A végén csattan az ostor.

Bajban ismerjük meg a barátot.

Alvó róka nem fog nyulat.

Egy fecske nem csinál nyarat.

Minden csoda három napig tart.

Ne igyunk előre a medve bőrére.

Mindenütt jó, de legjobb otthon.

A **szólások, közmondások, szállóigék** egy része nem a népköltészet eredménye, hanem sok minden a Bibliából, a görög-római mondákból, vagy a magyar és a világirodalmi alkotásokból ered. Például:

Eladja egy tál lencséért.

Aki szelet vet, vihart arat.

Nem enged a negyvennyolcból.

Szélmalom harcot folytat.

V. A XVI. ÉS A XVII. SZÁZAD NAGY MAGYAR NYELMŰVELŐIRŐL

Az alábbiakban tömören megemlékezünk azokról a kiváló személyiségekről, akiknek sokat köszönhetünk a könyvnyomtatás feltalálása és a reformáció adta nyelvi fejlődés tekintetében.

Komjáthy Benedek (1508- ?) :Frangepán Katalin felkérésére magyarra fordította Szent Pál leveleit, amit ezután Krakkóban ki is nyomtattak.

Sylvester János (1504-1551): Nádasdy Tamás sárvári nyomdájában kiadta az általa kidolgozott első magyar nyelvtankönyvet és helyesírási tanulmányait. Magyarra fordította az Újszövetséget is.

Dévay Bíró Mátyás (1500-1545): Déván született. Krakkóban, majd Wittenbergben tanult. Őt tekinthetjük az első magyar reformátornak. Szapolyai János király udvarában élt. 1531-ben 52 tételben fogalmazta meg a reformáció rendszerét. Emiatt később börtönbe került. Kiszabadulás után ő is Nádasdy Tamás védelme alatt élt és dolgozott Sárváron.

Heltay Gáspár (1500-1575) : 1550-ben Kolozsváron nyomdát alapított. Hatalmas műfordítói és magyar nyelvű könyvkiadói munkássága volt. Ezen kívül szépirodalmi munkássága, és az irodalmi életet szervező tevékenysége is jelentős volt.

Károlyi Gáspár (1529-1591) és paptársai is lefordítottak magyar nyelvre a Bibliát, és 1590-ben Vizsolyban 700 példányban kiadták.

Dávid Ferenc (1510-1579): A Magyar Unitárius Egyház megalapítója volt, és számos magyar nyelvű mű szerzője. Hatással volt János Zsigmond erdélyi fejedelemre, aki fejedelemként a magyar nyelvet tette a törvényhozás nyelvévé.

Szenczi Molnár Albert (1574-1634): Magyarra fordította és versbe szedte a zsoltárokat.

Pázmány Péter (1570-1637): Nagyváradon született. Az ellenreformáció vezéralakjává vált. Sikereiben nagy szerepe volt annak, hogy mind előszóban, mind írásban a magyar nyelv kiemelkedő tehetségű művelője, művésze volt. Iskola alapításaival is maradandót alkotott.

Még két kiváló embert említünk meg a XVII. századból, akik szintén sokat tettek a magyar nyelv fejlődéséért:

Zrínyi Miklóst (1620-1664), a költőt és hadvezért, valamint **Apáczai Csere Jánost** (1625-1659) az anyanyelvű tanítás, nevelés és művelődés megújításának legnagyobb alakját. Apáczai néhány év alatt megírta fő művét, a Magyar Enciklopédiát a következő alcímmel: „Az Minden Igaz és Hasznos Bölcsességek szép rendbe foglalása és magyar nyelven világra bocsátása.” Apáczai Csere János azt írta, hogy ezzel a művel a magyar nép legszélesebb körei számára kívánta hozzáférhetővé tenni a tudást.

Bethlen Gábor (1580-1629) fejedelem is sokat tett az anyanyelvű iskolarendszer kiépítéséért. A földesurakat kötelezte arra, hogy taníttassák a tehetséges jobbágy gyerekeket

is. Gyulafehérváron Akadémiát alapított, a Heidelbergi Akadémia mintájára, és aminek hosszú távú fennmaradását jelentő föld adománnyal biztosította. Az Akadémia rektorává Szenci Molnár Albertet nevezte ki, aki korábban Európa leghíresebb iskoláiban tanult.

Pápai Párizs Ferenc (1649-1716) már a Nagyenyedre átköltöztetett Akadémiának (ahol az intézményt már Bethlen Gábor Kollégiumnak nevezték) volt a vezetője. Őt tekinthetjük a magyar orvosi szaknyelv egyik megteremtőjének. Tudományos munkáit egykori iskolatársa, **Misztótfalusi Kis Miklós** nyomtatta ki Kolozsváron.

Ezekben az évszázadokban sajátos módon végezték a nyelvművelést a vándorzenészek, vándor énekesek. A leghíresebbek közülük **Bakfark Bálint és Tinódi Lantos Sebestyén** volt.

Ezen évtizedek történeti ismeretei jelentős mértékben **Tinódi Lantos Sebestyénnek köszönhető**. 1510-ben, Tinódon született és 1556-ban Sárváron halt meg.

1544-ig Török Bálint szigetvári udvarában élt. Török Bálint elrablása után Nádasdy Tamás nádor vette pártfogásba Tinódit, aki Nádasdy sárvári várában lakott, dolgozott, és ott is halt meg.

Tinódi várról várra, harctérről harctérre utazott, így hitelesen írhatta le a korabeli történelmi eseményeket. Szövegeit megzenésítette, és lantkísérettel adta elő, gyakran a hazát védő katonák vigasztalására, bátorítására. 1552-ben megörököltette Eger vár hősiességét. Dobó Istvánnal jó kapcsolatba került, akit követett Erdélybe, amikor Dobót erdélyi vajdává nevezték ki. Műveinek gyűjteményét már 1554-ben kiadták Kolozsváron „Kronica” címmel.

Ezzel Tinódi Lantos Sebestyén a magyar nyelvű történetírás első jelentős személyiségévé vált. Az érdekesség kedvéért megjegyezzük, hogy ma már az összes munkája a világhálón olvasható, azaz fennmarad és bárki számára könnyen elérhető. Azaz Török Bálint Tinódi iránti jósa kamatosan megtérült, hiszen mindenki megismerheti Török Bálint nagyságát és szomorú végzetét.

Az alábbiakban olvasható Tinódi Lantos Sebestyén Erdély történelméről írt művének egy részlete:

[I.] ERDÉLI HISTÓRIA

ELSŐ RÉSZE

*János királ testamentoma: Szulimán császár indulása:
királ fiát meglátása: kincses Budának elfoglalása:
királné asszon búdosása: Fráter Györgynek
csélcsepása: királ fiára támadása*

Sok csudák voltanak jó Magyarországba,
Ki nagy emléközet széles ez világba.
Tűz esztendő ulta ilyen nagy bolygásba
Nem voltak magyarok hasonló szerencsába.

- 5 Erre hallgassatok es tü meghallyátok,
Mert ez lészen néktek jeles krónikátok,
Kiről emléközik tü megmaradéktok,
Mert vagy mind elvesztek, avagy jóra fordultok.

10 Beszélek Erdélben mast történt dolgokról,
János király fia kibúdosásáról,
És az Fráter Györgynek ő sok csudájáról,
Csudaképpen történt nagy szernyű haláláról.

15 Az Ferdinánd királ igyeközéséről,
Pogán császár ellen töreközéséről,
Jó Magyarországnak megépöléséről,
Légyen Isten véle elkezdött nagy igyéről.

20 Sőt jó János királ hogy Erdélben vala,
Izabella asszon jó Budában vala,
Másfélezör és negyvenben írnak vala,
Az királné asszony egy szép fiat szült vala.

Tuttára királnak lön, öremben vala,
Nem sok idő múlván halálra szorula,
Fráter Györgyöt, Petruitot ott előállatá,
Fiát, feleségét csak önékik ajánlá.

25 Ímé történék halála Szászsebesben,
Székesfejérvárban lön eltemetésben,
Az királné asszon lön keserűségben,
Fiával árvává marada özvegységben.

Arany János több balladájának (pl.: Török Bálintról és Szondy Györgyről írott) legfőbb forrása Tinódi Lantos Sebestyén művei voltak. Kettőjük művészetét összevetve jól érzékelhető, hogy nem egészen háromszáz év alatt milyen sokat fejlődött a magyar szépirodalom nyelve. (E változást, fejlődést a műkedvelő olvasók is érzik, de magyarázatukra, elemzésükre az irodalom és a nyelvészet tudósai hivatottak, mert ez már az ő illetékességi körükbe tartozik.)

Amikor Európában kb. a XVII. századtól a kultúra elsajátításában a szójhagyomány útján tanulható népi kultúra rovására előretört az iskolákban az olvasással, írással, számolással megtanulható kulturális tudás, akkor feltehetően a gyermekekben jobban fejlődött az értelmi intelligencia, mint az érzelmi intelligencia. **Descartes** (1596-1650) lett az iránymutató: „Gondolkodom, tehát vagyok” nézetével. A felvilágosodás vezéralakjai az ész emelték a trónra. Ma már tudjuk, hogy kár volt. (Bár tény, hogy naponta használjuk, hasznosítjuk az elmúlt évszázadok óriási jelentőségű tudományos felfedezéseit.) Jobb lett volna, ha „meg is világosodnak”. Az emberiség erkölcsi fejlődése meg kell előzze a technika fejlődését ahhoz, hogy ne robbantsanak atombombákat. Az erkölcsi fejlődés legalább annyira függ az érzelmi intelligenciától, mint az értelmi intelligenciától. Descartes után a racionalizmus előretörésével, az ész uralmával jutottunk el a XX. század borzalmaihoz. Ez a változás nem fejlődés volt, ha a fejlődés alatt az ember emberibbé válását értjük. Ma már

tudjuk, hogy egy ember értéke nem az eszétől és tudásától függ, hanem attól, hogy tehetségét mások javára, vagy mások kárára használja. Az erkölcsöt, az értékrendet pedig szerencsés esetben az érzelmi intelligencia határozza meg. A szeretet, a jóság, a segíteni akarás és a megértés. Mindezek pedig az anya-gyermek kapcsolattól, az anyanyelv megtanulásától és a szájhagyomány útján továbbadható népi kultúrától nagymértékben függenek. Ez a legnagyobb jelentősége az édes anyanyelvünknek.

VI. KAZICZY FERENC ÉLETÉRŐL ÉS MUNKÁSSÁGÁRÓL

Író, költő, nyelvújító, műfordító, és a magyar irodalmi közélet szervezője volt.

Nemesi családban született 1759-ben. 1831-ben halt meg. Munkássága tehát a XVIII. század második felére és a XIX. század első évtizedeire esett. Ebben az időszakban már a Habsburg császárok voltak Magyarország urai. Kazinczy II. József (1780-1790), II. Lipót (1790-1792) és I. Ferenc (1792-1835) Habsburg császárok uralkodása idején dolgozott. Ezek a Habsburg uralkodók mind zsarnokok, katolikusok és magyarelleneseek voltak. Ezzel szemben Kazinczy Ferenc, a Sárospataki Református Kollégiumban tanult és nevelkedett 10 éven át. Ott a diákok eszményképei II. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Miklós voltak. Kazinczy rendkívül tehetséges, szorgalmas ember volt, és a jogi egyetemet is elvégezte, emiatt fiatalon II. József megbízta őt a magyarországi iskolareformok vezetésével. A fent ismertetettek miatt szinte törvényszerű volt, hogy összeütközésbe fog kerülni a Bécsi Udvarral. Kazinczy nagyszerű szervező és vállalkozói képességgel is megáldott, megvert ember volt. 1790-ben, Kassán Orpheus címen saját folyóiratot alapított; 8 füzetet sikerült megjelentetnie. Már ekkor a magyar irodalmi közélet legtekintélyesebb emberei közé emelkedett. Talán éppen emiatt 1794-ben a Martinovics féle összeesküvésben való részvétel vádjával letartóztatták, majd halálra ítélték. A halálos ítéletet hosszú börtönökre enyhítették. Hat és fél év után szabadult. A börtön nem törte meg, hanem még elszántabban ment a saját útján. 1804-ben feleségül vette Török Zsófiát, egy gazdag magyar nemes lányát. Sátoraljaújhelyen telepedtek le. A településrésznek Kazinczy Ferenc adta a Széphalom nevet. Hét gyermekük született. Kazinczy már korábban is sokat foglalkozott a nevelés kérdéseivel. Rousseau volt az egyik példaképe. Emiatt első szülött fiát, Emil névre kereszteltette. Ma is követendőnek tarthatók nevelési elvei, melyet próbált a saját családjában is megvalósítani. Azt mondta, hogy a tanulásban első a magyar nyelv, utána pedig a művészetek következnek. Zene, képzőművészet, tánc, színjátszás. E művészetekben való jártasság hozzájárul az anyanyelv ápolásához, a szép kiejtéshez, beszédhez is. Felismerte a példaadás jelentőségét is. Gyermeküket sokáig nem adta be az iskolába, mert nem akarta azt, hogy német szellemben nevelődjének. „Otthon nevelni, emberséget tanulni.” - mondotta. Bátran képviselte azt a nézetét, hogy a gyerekeknek az iskolában se kelljen németet tanulnia, hanem az idegen nyelvek közül a franciát javasolta. Németül iskola nélkül is megtanulnak a közéletben az emberek.

Fiatal korától fordított híres írókat, költőket, filozófusokat. Így. pl.: Moliere-t, Goethe-t, Shakespeare Hamletjét és ókori rómaiakat is. Műfordítói hitvallása szerint: „**Azt és úgy**” kell fordítani. Azaz fontosnak tartotta a tartalmi és a formai hűséget is.

Költészetére, ízlésére, gondolkodására egyaránt nagy hatással volt az ókori görög és római irodalom, illetve kultúra. Így érthető, hogy Kazinczy a klasszicista művészetekhez vonzódott.

A nyelvújító mozgalom élére állt. Támogatta az idegen szavak helyett az új, főleg az egytagú szavak bevezetését, elterjesztését, de óvott mindenkit a szélsőséges, túlzásokba eső nyelvújítástól. Nemcsak új szavak meghonosításán dolgozott, hanem a mondattan és a nyelvtan számos területével is.

Írói munkásságából életrajza és erdélyi utazásának levelei bizonyultak maradandónak.

Sokoldalú életműve talán legjelentősebb része az volt, hogy Széphalmon élve is a magyar irodalmi közélet kiemelkedő alakja, szervezője volt. Korának minden jelentős magyar tehetségével kapcsolata volt, levelezett; Csokonai Vitéz Mihálytól Kisfaludy Sándoron át Kölcsey Ferencig.

Műveltségét, igényességét, szervező tehetségét még azok a kortársai is elismerték, akik nem mindenben értettek vele egyet. Nem sokkal halála előtt a Magyar Tudományos Akadémia tagjává választották.

Kazinczy Ferenc életművével hozzájárult a magyarság nemzetté való válásához egy olyan történelmi időszakban, amikor épp a magyarság megszüntetésének, megsemmisülésének a veszélye fenyegetett.

72 éves korában, kolerában meghalt. Emléke ma is él. 1985-ben Sátoraljaújhelyen megalakult a Kazinczy Ferenc Társaság. Az Anyanyelvápolók Szövetsége – a legnagyobb magyarországi civil nyelvművelő szervezet – is hűen őrzi és ápolja Kazinczy Ferenc emlékét.

VII. CZUCZOR GERGELYRŐL, A SZÓGYÖKÖKRŐL ÉS VARGA CSABA TANULMÁNYKÖTETÉRŐL

Czuczor Gergely az Érsekújvár melletti Andód faluban született, jobbágy földműves családban, 1800-ban. Gyermekkorában sok népdalt hallott a környezetében, és később ez nagy javára vált költőként és nyelvészként egyaránt. Zsenialitása korán megnyilvánult. Számos idegen nyelvet (a szlovákot, a németet, a latint, a görögöt stb.) már iskolás korában megtanult. 17 éves korában beiratkozott Pannonhalmán a Bencésekhez, ahol 1824-ben pappá szentelték. Itt együtt tanult unokatestvérével, Jedlik Ányossal, aki a dinamó és a szódavíz feltalálásával vált világhírű tudóssá.

Czuczor Gergely költőként, íróként már fiatalon országosan elismert művész lett; pl.: Vörösmarty Mihály is példaképének tekintette őt. Számos költeménye „népdalként” terjedt. 1848-ban bekapcsolódott a forradalomba, ami miatt az osztrákok börtönbe záratták, noha ekkor ő már a Magyar Tudományos Akadémia nagyra becsült tagja volt. Élete legmaradandóbb jelentőségű, a „Magyar nyelv szótára” c. művén a börtönben is dolgozhatott. Ezt a tudományos munkát 1866-ban bekövetkezett haláláig folytatta. A művet Fogarassy János nyelvész fejezte be. A szótár kb. 2300 szóelemből képzett 112 ezer szót tartalmazó monumentális, lenyűgöző alkotás. Elképzelhetetlenül nagy tudás és műveltség őrzője.

Czuczor a magyar szavak alapjának a **gyököt** tartotta. A gyök a szónak elemi és ősi része. A szógyököket az ősanyákhoz hasonlította. Előbbiekből szavak százezrei, utóbbiakból pedig emberek milliói születtek az elmúlt néhány tízezer évben. Czuczor szerint a szógyökök épen szállottak ránk, a régmúlt homályába veszett korból. A szócsaládok a szógyökökből alakultak ki képzők és ragok segítségével, és más egyéb módokon is.

Pl.: „rom”- gyökből: romos, romtalan, romgál(rongál), roncs, romboló, rontás, rongy stb.

„ból”-gyökből: boldog, boldogul, boldogít, boldogság.

Ezzel a művel a magyar nyelvet a ma ismert nyelvek közül az egyik legősibb és legnagyobb szókincsű nyelvnek mutatja be. A szógyökök felismeréséhez hozzájárulhatott a gyermekkorában megtanult több száz népdal is. Czuczort e tekintetben Kodály Zoltán szellemi elődjének tekinthetjük, hiszen mindkettőjüket az tette naggyá, hogy a „tisztá forrásból” merítették.

A szógyökök kutatásával tartalmi összefüggésekre és a nyelv fejlődésére lehet következtetni. Ezt szeretném érzékeltetni a következő írással; melyet meg sem írtam volna, ha már korábban is ismertem volna Czuczor munkásságát, szótárát. Szótára a világhálón már olvasható.

KEDVES ÉRDEKLŐDŐK!

Nem tudom, hogy kit **érdekel** az **ér** szóval (néhol szótaggal, vagy csak két hanggal, betűvel) kapcsolatos **értekezésem**? Szerintem meg**ér** egy kis figyelmet.

Nem egy**értelmű**, hogy **miért**, de sok szavunk két**értelmű**, sőt több- **értelmű**.

Az **ÉRINTÉSRŐL** volt beszélgetés a TV-ben és ez engem nagyon meg**érintett**. Most **értettem** meg igazán, hogyan származhat egy tőről az **érzékelés**, az **érzelem** és az **értelem**.

Az összefüggések **érdeklőségének** leírása már hosszabb ideje **érlelődött** bennem.

Az **érzéki** és **érzékszervi** kapcsolódások miatt ez **érzékeny** kérdés.

Még az **érverésem** is **érinthe**tőbb ettől. A jó **ér** sokat **ér**. Pláne az agyban, mert akkor az ember mindent **elér**het, még a csúcsra is **felér**het. Igaz, ez **vér**-mérséklet kérdése is. Nem **elér**hetetlen. Sőt!

Már nem várok semmit, nem **érkezik** hozzám se (pénz)-**érme**, se **érdemrend**. Hiába **érettségiztem**, hiába írtam **érdekes**, **kiérlelt**, bár néha **érzelgős** írásokat, én nem **érvényesülök**. Mennyit **érek**? Kit **érdekel**? A könyveim **értékesítése** is **érdeklmentes**. Egyszer **úgyis** minden véget **ér**. **Ezért** nem **érdemes** búslakodni.

Hosszútávon talán mindenki azt kapja, amit **érdemel**. Van, aki **érből** készült szobrot, van, aki **érdemrendet**. Van, aki csak **érdes** szavakat. Másokkal **éreztetik** azt, hogy **értelmetlen** volt az élete. Van, aki**ért** a harang se szól.

Vannak azonban közöttünk is **érinthe**tetlen emberek, akik bár soha munkájukkal **értéktöbbletet** nem **értek** el, mégis nagyra tartják magukat. **ÉRTELMISÉGINEK**. **NEM ÉRZELMISÉGINEK**. Ellen**ér**v nem számít. Pedig a jó **ér**v nagy erő. Ki **ér**ti ezt?

Most **értesítetek**, hogy zuhannak az **értékpapírjaim**! Emiatt vég**ére** **értek** soraim.

Összefoglalva: **érzékeljük**, **érezzük** és **értjük**, hogy anyanyelvünk és kultúránk összefügg. **Értékrendem** alap**ér**téke anyanyelvünk szeretete. Az anyanyelv átvétele pedig az anya **ér**intésével kezdődik.

Fenti gondolatokat Juhász Máté, unokatest**véremre** emlékezve is írtam, akivel az 1950-es években Nagyenyeden és Szabaderdőn szójátékokkal vidítottuk egymást.

Budapest, 2014. március 30.

Vidovszky Gábor

Fenti írásom megszületése után ismertem meg **Varga Csaba**: „A nyelvek anyját tudtam én” rendkívül érdekes tanulmánykötetét.

A címmel arra utal a szerző, hogy az ősnyelvnek a Kárpát-medencében élő őseink nyelvét tartja. Ezt a nyelvet csak a magyarok (megyeri törzs) Kárpát-medencébe való érkezése után

nevezték el magyar nyelvnek. Ez csak azért történhetett meg, mert az itt élő őseink és a bejövő magyarok nyelve nagyon hasonlított egymáshoz, ugyanis egy töről fakadtak.

Varga Csaba nyelvelmélete megalkotásakor bizonyára nagyban támaszkodott Czuczor Gergely nyelvészeti munkásságára.

Varga Csaba is idézi **Erdélyi József** költőnkét, aki a „Nyelvek anyja” címmel írt e kérdésről.

Erdélyi József

A nyelvek Anyja

Egy nyelvet tudtam valaha,

elmém rá néha visszasejt.

A nyelvek anyját tudtam én,

amelyhez fogva béna, selyp,

gügyögő minden anyanyelv.

Az Isten nyelvén szóltam én,

amelyen minden ige hős,

világteremtő költemény.

A nyelvek titkát tudtam én,

Elvesztettem és keresem.

Varga Csaba szerint a magyar nyelv **gyök** rendszere ép..., ez maga az ősnylv. Szavaink lényegét a szógyökök fejezik ki. Pl.: aminek lényege a kör alakhoz köthető, annak lényegét mindig a gyök-kel kezdjük. A **gyök**-höz illesztett részek beszűkítik a gyök tág jelentését. Pl: körülötte, körülött, körül, kör – környezetében, környezete, környez, kör –

Ha egy szó végéről egymás után leszeletelgetjük a szó részeket, a szó legmélyebb lényege nem változik, csupán egyre tágabbá válik a jelentése.

Bármelyik szavunk visszavezethető csupán egyetlen egy mássalhangzóból álló végső gyökre. Ez a végső tovább már nem bontható egy mássalhangzós gyök hordozza a jelentést. Pl.: **lá** t, **lá** tás, **lá** tható, **lá** ss, **lá** m.

Vagy pl.: **vi** sz, **vi** szel, **vi** tel, **vi** torla.

Ezeket a végső, tovább nem bontható egy mássalhangzós szógyököt nevezzük **ősgyöknek**. Az ősgyökök összessége adja nyelvünk magját és abból nőtt ki a szerves szókincs.

Varga Csaba a szavak elválasztását is másként tartja helyesnek, mint ahogyan azt mi az iskolában tanultuk. Mégpedig a szótagok értelme szerint.

Pl. nem ju- hász, hanem **juh**-ász,

nem me-gyek, hanem **megy**-ek,

nem szál-lás, hanem **száll**-ás,

nem nyel-vész, hanem **nyelv**-ész, (Ez utóbbi igazán megtisztelő a nyelvészeknek.)

Amíg a szótagoló elválasztás értelmetlenné teszi a szavakat, addig az összetétel szerinti elválasztás megadja a **lény**-eg-ük-et.

A szavak értelemszerű elválasztása elősegítheti azt, hogy megértsük nyelvünk lényegét.

VIII. SZABÓ T. ATTILA MUNKÁSSÁGÁRÓL

Szabó T. Attila (1906-1987), a XX. század legjelentősebb magyar nyelvésze volt. Kolozsváron élt, és több évtizeden át tartó szorgalmas munkával elkészítette az „Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárát”. A XV. és a XIX. század közötti iratanyagból gyűjtötte ki a szavakat cédulákra írva. (Végrendeletekből, vallatási jegyzőkönyvekből, adás-vételi iratokból, egyházi iratokból, anyakönyvekből, törvényszövegekből, naplókából stb.)

Elhivatott munkájában, az utolsó évtizedekben már több nyelvész segítette. A 12 kötetben kiadott óriási nyelvkincs közel egymillió Erdélyben gyűjtött magyar szó leírását tartalmazza. Frankfurtban a Goethe Egyetem könyvtárában találkoztam e hihetetlen méretű és tartalmú szótárral. A magyar szavak egy részéhez odaírták a román és német nyelvű szavakat. Több héten át olvastam a szavakat, melyeknek több, mint 90 %-át már nem ismertem. Bár a szótárban leírt szöveggörnyezetből sok szó jelentése kitalálható.

Tudósok szerint a nagy magyar költők közül Arany János írta a legtöbb magyar szót, kb. 25000-et. E könyvtárban olvasgatva eszembe jutott egy afrikai országban eltöltött fél évem, ahol azt hallottam, hogy az ott élő sokféle törzs különböző nyelveinek szókincse néhány ezer lehet. Az Atlanti Óceán egy kis szigetén éltem. A szigetek népe bizonyára ki van téve az elszigetelődésnek. Az anyák itt a kicsinyüket a hátukra kötve szinte egész nap a testükön tartották. A babáknak ez erős kötődést és nagy biztonságérzetet jelenthetett. E sziget lakói felnőtten is sokat zenéltek, táncoltak. Ébenfából nagyszerű szobrokat faragtak. Őrizték őseik kultúráját, szokásait. Azaz az említett elszigetelődésnek nagyon sok előnye is látható volt. Többnyire mosolygós és barátságos emberek voltak; sokkal inkább azok, mint azok az emberek, akiket néhány évtizeddel később egy „fejlett”, modern nyugat európai országban megismertem. Ezen a szigeten élő embereknek szemlátomást igen kifejező volt az arcjátékuk, testbeszédük, ritmusérzékük; idegen szóval a metakommunikációs képességük. Már Darwin is leírta, hogy az alapvető érzelmek (harag, bánat, félelem, meglepetés, undor, öröm) szavak nélkül is kifejeződnek. A metakommunikáció fejlődésében is nagy szerepe lehet az első évek szoros anya-gyermek kapcsolatnak. A nyugati „civilizálódás” sokféle helyzetben megköveteli az érzelmek elfojtását, vagy az érzelem kifejezéssel történő megtévesztést is.

Szabó T. Attila „Anyanyelvünk életéből” című tanulmánykötetében azt írta: „A magyar nyelv mondatszerkesztését az egyszerűség és a világosság jellemzi. Az élő beszéd egyszerű, könnyen érthető mondatait nem szabad írásban sem mellőznünk...”

Biztosan állítható, hogy a magyar nyelv erejének egyik oka a hatalmas szókincse. **Czakó Gábor** író szerint a közlésre 450 igénk van, az evésre 300, az adásra 25.

Szabó T. Attila életműve egyre ismertebbé válik. Ezt szeretnénk érzékeltetni az alábbi híradással:

Habarnica Kolozsvár piacán

Ahhoz, hogy az ember lássa, hogy mi ez a Szótörténeti Tár, nem elég belenézni. Bele kell költözni, benne kell lakni, éveken keresztül, és hogyha az ember elolvas belőle négy és fél kötetnyit, amennyit én elolvastam betűről betűre, akkor látja, hogy ez igazából micsoda. Persze: nyelvtörténelem, de az

ember olvassa ezeket a kicsi életdarabokat, és ez egyszer csak elkezd szélesedni – egyszerűen belakja az ember Erdélyt térben és időben. Valahogy úgy mozog ott, hogy személyes ismerősei lesznek a XVI. századi kolozsváriak, tudja, hogy éltek azok az emberek, az élet a maga teljességében ott van.” – mondta a kötetet ismertető Szilágyi N. Sándor nyelvész, aki az első négy kötetnek volt szerkesztője. A szótár által, mint mondta, megismerhetővé válik az elmúlt századokban élt emberek életének minden területe – és például azt is megtudhatjuk, hogy a XVI. században Kolozsvár piacán bizony habarnicát, azaz tengeri polipot is lehetett kapni.

IX. NYELVLECKE

Gyimóthy Gábor: Nyelvlecke

Egyik olaszóra során,
Ím a kérdés felmerült:
Hogy milyen nyelv ez a magyar,
Európába hogy került?

Elmeséltem, ahogy tudtam,
Mire képes a magyar.
Elmondtam, hogy sok, sok rag van,
S hogy némelyik mit takar,

És a szókincsben mi rejlik,
A rengeteg árnyalat,
Példaként vegyük csak itt:
Ember, állat hogy halad?

Elmondtam, hogy mikor járunk,
Mikor mondom, hogy megyek.
Részeg, hogy dülöngél nálunk,
S milyen, ha csak lépdelek.

Miért mondom, hogy botorkál
Gyalogol, vagy kódorog,
S a sétáló szerelmes pár,
Miért éppen andalog?

A vaddisznó, hogy ha rohan,
Nem üget, de csörtet – és
Bár alakra majdnem olyan
Miért más a törtetés?

Mondtam volna még azt is hát,
Aki fut, miért nem lohol?
Miért nem vág, ki mezőn átvág,
De tán vágat valahol.

Aki tipeg, miért nem libeg,
S ez épp úgy nem lebegés, —
Minthogy nem csak sánta biceg,
S hebegés nem rebegés!

Mit tesz a ló, ha poroszkál,
Vagy pedig, ha vágtaázik?
És a kuvasz, ha somfordál,
Avagy akár bóklászik.

Lábát szedi, aki kitér,
A riadt őz elszökell.
Nem ront be az, aki betér. . .
Más nyelven, hogy mondjam el?

Jó lett volna szemléltetni,
Botladozó, mint halad,
Avagy milyen ügyelegni?
Egy szó – egy kép – egy zamat!

Aki „slattyog”, miért nem „lófrál”?
Száguldó hová szalad?
Ki vánszorog, miért nem kószál?
S aki kullog, hol marad?

Bandukoló miért nem baktat?
És ha motyog, mit kotyog,
Aki koslat, avagy kaptat,
Avagy császkál és totyog?

Nem csak árnyék, aki suhan,
S nem csak a jármű robog,
Nem csak az áradat rohan,
S nem csak a kocsi kocog.

Aki cselleng, nem csatangol,
Ki „beslisszol” elinal,
Nem „battyog” az, ki bitangol,
Ha mégis: a mese csal!

Hogy a kutya lopakodik,
Sompolyog, majd meglapul,
S ha ráförmedsz, elkotródik.
Hogy mondjam ezt olaszul?

Másik, erre settenkedik,
Sündörög, majd elterül.
Ráripakodsz, elődalog,
Hogy mondjam ezt németül?

Egy csavargó itt kóborol,
Lézeng, ödöng, csavarog,
Lődörög, majd elvándorol,
S többé már nem zavarog.

Ám egy másik itt tekereg,
— Elárulja kósza nesz —
Itt kóvályog, itt ténfereg. . .
Franciául, hogy van ez?

S hogy a tömeg miért özönlik,
Mikor tódul, vagy vonul,
Vagy hömpölyög, s még sem ömlik,
Hogy mondjam ezt angolul?

Aki surran, miért nem oson,
Vagy miért nem lépeget?
Mindezt csak magyarul tudom,
S tán csak magyarul lehet. . !

Firenze 1984. X. 12.

Bencze Imre alábbi alkotása is jól érzékelteti nyelvünk rendkívüli gazdagságát és humorát is:

BENCZE IMRE ÉKES, ÉDES APANYELVÜNKRŐL

Gyönyörű vagy, ó magyar nyelv, alig győzlek csudálni,
Ámde olykor miattad kell ritkás hajam csupálni.
Mennyi erő, mennyi szépség, mennyi játék, mennyi tűz,
Szájára vesz Ganaj Pesta, mennyi mocsok, mennyi bűz.

Fényes napunk felsugárzott új világunk hajnalán,
"Ember - e szó büszkén hangzik" - mondta Gorkij hajdanán.
Ember ma már nincsen nálunk, legfőlebb ha gazember
Van helyette ürge, ipse, pasas, pasi, pasinger,
Manusz, mandró, mangár, muki, muksó, muksi, apafej,
Hapsi, hapek, gádzsó, bádzsó, kani, kandur, kurájber,
Szivar, mókus, csóró, csávó, fószer, apus, tata, krapek,
Pacsmag, pali, palimadár, pofa, pacák, pók meg pacek.

Volt itt régen szép menyecske, kisasszonyka, hajadon,
Ma már csaj van, spiné, spinkó, pézsma, tojó, amazon,
Csinibaba, szilva, szöcske, szirén, szatyor, kismadám,
Macska, menyét, pulyka, gyöngytyúk, pipi, nyanya, szépanyám;
Kocsid járgány, tragacs, kordé, szemétláda, skatulya,
Tupírozott szappantartó, bűzdaráló taliga;
Szépre, jóra, kitűnőre azt rebegjük: oltári,
Penge, szuper, állati klassz, baromi jó, haláli;
Ami nehéz: rázós, fázós, csomós, cikis, meredek,
Hullafrankó bigét smárol Sándor, József, Benedek.

Okos férfi ritka nálunk, tengernyi az ostoba,
Olyan, akin nem hagy nyomot tanfolyam, se iskola,
Sok az olyan - gyakran halljuk - kinek esze hézagos,
Hütyü, plömplöm, stupid, bornírt, flúgos, buggyant, kótyagos,
Hígvelejű, golyós, hangyás, hibbant, hibás, ütődött,

Süsü, gügye, lüke, gyagyás, lökött avagy lökődött,
Ügyefogyott, félcédulás, félnótás vagy félkalap,
Blőd, akinek jószerével még a kör is téglalap,
Idióta, abnormális, degenerált, debilis,
Bunkó, balfék, bomlott agyú, balga, bamba, be dilis,
Tökkel csapott, elmegyenge, dinka, dinnye, balfácán,
Bolond, kinek vekkeróra csireg-csörög bal lábán,
Zagyva, szédült, badar, bárgyú, bugris, hólyag, fafejű,
Agyalágyult, tahó, tökfej, tuskó, kretén, féleszű.

X. KARÁCSONY SÁNDOR MUNKÁSSÁGÁRÓL

Karácsony Sándor (1891-1952), a magyar neveléstörténet kiemelkedő személyisége volt. Gyermeknevelési elvei és gyakorlata ma is érvényesek, hiszen a szeretetet, a közösségi nevelést, a gyermek személyiségének tiszteletben tartását, a játék fejlesztő erejét és a természet szeretetét tartotta a legfontosabbaknak.

Karácsony Sándor szerint a magyar kultúrát, észjárást és világszemléletet a parasztság őrizte meg. A gimnáziumokban, főiskolákon és egyetemeken tanuló ifjúság a germán kultúra vonzásába került, és emiatt a középosztály elszakadt a néptől, gyökértelen értelmiséget alkotott. „Mindenki olyan mértékben magyar, amekkora mértékben magyar lélek ereje él és hat rajta keresztül” mondotta. (Karácsony Sándor ha ma élne, akkor feltehetően az amerikai kultúra befolyásáról mondaná el azt, amit korábban a német kultúráról mondott.)

„A magyar észjárás” (1939-ben íródott) című művében részletesen ír a magyar nyelv **mellérendelő** természetéről. Ebből azt vezette le, hogy a magyar észjárás a magyar nyelv természetének megfelelően hajlik a demokratikus gondolkodásra, sőt a demokratikus társadalmi berendezkedésre is. Sokkal inkább, mint azok a népek, akiknek anyanyelve alá-fölé rendelt szerkezetűek.

Karácsony Sándor népdalokat és regös énekeket is gyűjtött. Ez utóbbiak főleg az Árpád-kori Magyarország határvidékein maradtak fenn. Közülük számos a hun-magyar testvérpárt vezető csodaszarvas mondáját őrzi.

1. strófa

Kelj fel gazda, kelj fel! Áldás száll házadra.

Terült asztalával, teli poharával.

Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Nem vagyunk rablók, de Urunk szolgálói

Hideg földről jöttünk, regölest kántálni.

Kinek füle fagyott, kinek keze-lába,

Gyógyítana minket kendtek adománya.

2. strófa

Tekintsél fel gazda, te házad népével.

Közben borral kínálj, minket igaz szívvel.

Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Föld szülte fa mellett folyó keletkezik,

Dúsfüvű mezők azt bőven

körülveszik.

Amott kerekedik egy halas-tavi láp.

<i>Rótt örök régi törvény! Haj, haj regő rejte!</i>	<i>Az is ott benövé vad rengeteg sás-nád.</i>
	<i>Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!</i>
<i>Ég sötét sátora ott fent kerekedik.</i>	
<i>Halovány égi út azon megjelenik.</i>	<i>Emitt egy ékes út, közte nyiladozik.</i>
<i>Mellette ezüstös pázsit formálódik,</i>	<i>Arról egy szűk csapás, ösvényke ágazik.</i>
<i>Csillagfényű szarvas abban legelészik.</i>	<i>Körülveszi azt is egy zöldülő nádas,</i>
<i>Rótt örök régi törvény! Haj, haj regő rejte!</i>	<i>Azon nevelkedik Csodafiú szarvas.</i>
<i>Csillagos szarvasnak ezer ága-boga.</i>	<i>Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!</i>
<i>Annak tetejében ezer fényes fáklya.</i>	<i>Ha kimennél oda, szent István királyom,</i>
<i>Megannyi szövétnek gyújtatlan gyújtassék.</i>	<i>Halakért, madárért, vadászni lóháton.</i>
<i>Mindannyi szövétnek oltatlan aludjék.</i>	<i>De nem lelnél ott halat, madarat se vadat</i>
<i>Rótt örök régi törvény! Haj, haj regő rejte!</i>	<i>Találnál így szóló Csodafiú szarvast.</i>
	<i>Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!</i>

**

A nyelveknek zenéjük is van. Milyen más pl. a francia nyelv zenéje, mint a német nyelv zenéje. Milyen más a francia sanzon, mint a német „sanzon”.

XI. A MAGYAR NYELV ZENÉJÉRŐL

Fentebb már írtuk, hogy minden nyelvnek más-milyen a zenéje. Az anyanyelvünk zenéjének megismerése fontos feladatunk. A népdalok éneklésével tehetünk ezért a legtöbbet. Van-e szebb élményünk annál, mint amikor nyári éjszakán körülültük a tábortűzet és népdalokat énekeltünk az utolsó parázs pislákolásáig? Kodály Zoltán muzsikussal füllel figyelte, hallgatta az élőbeszéd törvényeit. Ennek (is) köszönhető az, hogy ő össze tudta kapcsolni műveiben a zenei anyanyelvünket az édes anyanyelvünkkel.

Ritmus, dallam, hangszín, hanglejtés, szünetek, szótagszám, rímek, magánhangzó-mássalhangzó arány, a dallam és a szöveg viszonya mind mind e kutatás tárgyát képezhetik. A prozódia nevű tudományág kutatja a nyelv-a beszéd-költészet és a zeneiség összefüggéseit. A tudósok törvényszerűségeket, szabályokat alkotnak; azonban minden szabály alól van kivétel.

A költemények zenei hatását befolyásolhatja maga a szöveg tartalma is. A nyelvünk zeneiségéhez hozzájárul a zöngés mássalhangzók gyakorisága, a mássalhangzó torlódás közbeiktatott magánhangzókkal való meggátolása, a rövid és a hosszú szótagok váltakozása is.

Farkas Ferenc zeneszerző több, mint száz magyar költeményt zenésített meg. Ő mondta azt, hogy némelyik versnek olyan szép a zenéje, hogy nem szabad azt zeneszerzéssel elnyomni. Ilyennek tartotta a következő költeményeket:

Dsida Jenő

Szerenád Ilonkának (részlet)

*I was a child and she was a child,
In this kingdom by the sea:
But we loved with a love that was more than love -
I and my Annabel Lee.
(Allan Edgar Poe)*

A fűzfa behajlik a vízbe
a víz körülötte csacsog
locsogva körülsimogatják
piciny buborék-pamacsok
a hold egyedül csavarogva
oly holthalavány odafent
kémleli elcsavarogva
egy holt kicsi lány hova ment?

Holt kis Ilonka fehéren
fekszik a sírban alant

szelleme ringva fehérén
fürdik a vízben alatt
lelkemre libegve lehajlik
mint vízbe a fűz fiatal
ágai - habzene zajlik
csobog körülötte a dal

dal pihekönnyű magáról
zizge aranybafutó
fürtjei zuhatagáról
s minden eszembejutó
esteli vágyteli csókról
lágyméleléseiről
jópuha hópihe-csókról
lágyméleléseiről.

Egyszer lefeküdt ibolyák közt
harmatos fűbe feküdt
nyíladozó ibolyák közt
még soha oly gyönyörűt
parányi piros bogarak közt
dőlt mosolyogva elém
zümögő zöld bogarak közt
szunnyadtam el én kebelén

süllyedt vele lassan a pázsit
süppedt vele halkán a hant
s már láttam a mély gödör ásít
s ő fekszik a sírban alatt -
a csöndbe furán belezengtek
a fákon a víg madarak
és csöndben a mélybe lementek
a piros a zöld bogarak

- A fűzgaly a vízre lehajlik
zsolozsma a vízcsobogás
a hab zokogása morajlik
morajlik a szívdobogás
borúsra borul be az ének
bús nász-ima színkeverés
zörögve dorombol az ének
a gyászlila csipkeverés -

Ilonka, kis égi Ilonka
a kép olyan ép eleven
a képed a régi Ilonka
kék lepke szíromlevelen

számócapiros puha szádból
fakadnak a lenge füvek -
szeráf nevetés puha szádból
ha zsongnak a zsenge füvek

Lásd fekszem a parton a fűben
ölébe ölelget a part
a dús keserűszagú fűben
ezernyi bogár idetart
nyüzsögve nyirokteli mélyből
ezer pici hangszeren át
zümmög az ajkad ízéről
végnélküli víg szerenád

Azóta kapott csudacsókok
íze ma oly keserű
hűtelen és csunya csókok
emléke is oly keserű
oly messzibe csöndesedének
éveim árnya alatt
angyali vég-csemegének
holt ajkaid íze marad

Ilonka, kis édes Ilonka
a kép olyan ép eleven
halványpuha hangod Ilonka
szólít szomorú nevemen
válaszom át a sötétben
éteri fényutat ás
borzad a sás fut a réten
elsuhogó zokogás

Weöres Sándor: Száncsengő

Éj-mélyből fölzengető
Csing-ling-ling-száncsengő.
Száncsengő-csing-ling-ling
Tél öblén halkán ring.

Földobban két nagy ló,
Kop-kop-kop-nyolc patkó.
Nyolc patkó-kop-kop-kop
Csönd-zsákból hangot lop.
Szétmálló hangerdő

Csing-ling-ling-száncsengő.
Száncsengő-csing-ling-ling
Tél öblén halkan ring.

Számomra **Petőfi Sándor** „**Szeptember végén**” c. költeménye is jó példa a magyar nyelv zeneiségére. **Latinovits Zoltán** versmondása még kifejezettebbé teszi a hatást. A világhálón meghallgatható Latinovits Zoltán által előadott versek jól érzékeltetik a magyar nyelv zenéjét is.

SZEPTEMBER VÉGÉN

Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
Még zöldel a nyárfa az ablak előtt,
De látod amottan a téli világot?
Már hó takará el a bérci tetőt.
Még ifju szivemben a lángsugarú nyár
S még benne virít az egész kikelet,
De íme sötét hajam őszbe vegyül már,
A tél dere már megüté fejemet.

Elhull a virág, eliramlik az élet...
Úlj, hitvesem, úlj az ölembe ide!
Ki most fejedet kebelemre tevéd le,
Holnap nem omolsz-e sirom fölibe?
Oh mondd: ha előbb halok el, tetemimre
Könnyezve borítasz-e szemfödelet?
S rábírhat-e majdan egy ifju szerelme,
Hogy elhagyod érte az én nevemet?

Ha eldobod egykor az özvegyi fátyolt,
Fejfámra sötét lobogóul akaszd,
Én feljövök érte a síri világból
Az éj közepén, s oda leviszem azt,
Letörleni véle könnyűimet érted,
Ki könnyeden elfeledéd hivedet,
S e szív sebeit bekötözni, ki téged
Még akkor is, ott is, örökre szeret!

(Koltó, 1847. szeptember.)

Juhász Zoltán zenetudós szerint Kodály és Bartók hamar eljutott odáig, hogy a magyar népzene bizonyos stílusrétegeit más népek zenéjében is ki tudta mutatni. Amikor Kodály a Volga-vidék népeinél, Bartók az anatóliai törököknél talált stílus-párhuzamokat, ezeket valamikori érintkezéssel, huzamos együttéléssel magyarázták. Feltételezték, hogy a ma is közös stílusok valaha egy részben, vagy egészben közös zenei nyelv részei voltak.

A magyar népzene gazdagságára jellemző, hogy a Zenetudományi Intézet archívuma kétszázezer körüli dallamot őriz.

A zenetudomány összesen tíz stílusba sorolja a magyar népdalokat. Így pl.: kvintváltó és egyéb pentaton, vagy pentatonból leszármaztatható ereszkedő dallamok, sirató stílus, Rákóczi dallamkör, dudanóta-kanásztánc stílus, régies, új stílusú dallamok stb.

A magyar népzene keleti gyökereinek tanulmányozása alátámasztja a finnugor rokonságot éppúgy, mint a szkíta-hu származást is. Valamint a török és sok más egykori vagy jelenlegi szomszéd nép népdalaival való hasonlóságot is.

A zenetudósok ma már számítógépes programok segítségével képesek elemezni a különböző népek népdalainak hasonlóságait és különbségeit.

XII. KODÁLY ZOLTÁN MUNKÁSSÁGÁRÓL

Kodály Zoltán (1882-1967) munkásságában szorosan kapcsolódik a zenei és a beszélt anyanyelv őrzése és művelése. Ő ugyanis felismerte és kimondta: „A magyarság megőrizte külön lelkiségét. Annak a két legfontosabb megnyilvánulása: a nyelv és a beszéd.”

Galántán népiskolában tanult 1888-1892 között. Ez magyarázza híressé vált zeneművének a „Galántai táncok”-nak a megszületését. Szülei is zenéltek. Egyetemistaként a Zene Akadémiára is beiratkozott, és zeneszerzést is tanult. Munkásságára Vikár Béla hatása döntő volt, mert Vikár Béla példája nyomán kezdett el népdalokat gyűjteni. Doktori dolgozatát már a népdalok szerkezetéről írta. A népdalok kutatása során ismerkedett meg Bartók Bélával, akivel életre szóló barátok lettek. Kodály fiatal zeneszerzőként Kölcsey Ferenc, Berzsenyi Dániel, Arany János, Ady Endre és más magyar költők verseihez írt zenét, mert úgy vélte, hogy e költők idejében a magyar dal (a népdalon kívül) nem volt megfelelő színvonalú.

Kodály Zoltán már 1917-ben közölte alapvető jelentőségű tanulmányát a Zenei Szemlében: **„Ötfokú hangsor a magyar népzeneben”**. Később pedig leírta azt, hogy: „Ha ma keresünk oly sajátosságot, amely a magyarok zenéjét megkülönbözteti minden más környüllakó népétől, a ritmus mellett elsősorban az öt ötfokú hangsor bizonyul ilyennek.”

A „Székelyfonó” című művének zenei anyaga már teljes egészében a népdalokra épült. 1937-ben jelent meg „A magyar népzene” c. műve. Közismert, hogy sokat tett az óvodákban és az iskolákban való énektanulásért és zenei nevelésért. Jelszava volt: „legyen a zene mindenkié”.

Azaz azt vallotta, hogy a tudás nem válhat kiváltságos emberek előjogává. Kodály Zoltán olyan egyszerűen, világosan és magyarul írt, hogy még a nyolc osztályt végzett emberek is megérthetik műveit. Emiatt is tanításai könnyebben váltak a magyar kultúra, a magyar nemzet közkincsévé. A nyelvészek is tanulhatnak tőle. Ugyanis még némelyik kiváló nyelvész könyvei is telis tele vannak idegen eredetű szakkifejezésekkel. Talán azért, mert így tudományosabbnak tűnnek? Kodály Zoltán pl. azt mondta: „Zene nélkül nincs teljes ember.” „A gyerekeknek a zenéből is csak a legértékesebbet szabad adni.” „Meg kell tanítani a gyerekeket a kottából is olvasni.” Ezek érthető, beszédes, sokatmondó mondatok. László Ferenc, zenetörténész így méltatta Kodály Zoltán írásművészetét:

„Nem tudom, volt-e a világon még egy zeneszerző, aki olyan tökéletesen tudott volna szavakba fogalmazni, mint Kodály Zoltán. Mestere volt a szónak – írásban, beszédben egyaránt. Soha egyetlen méltatlan mondat sem hagyta el száját vagy tollát. Mindig pontosan úgy fogalmazott, ahogy gondolkozott: klasszikus tisztasággal, tárgyilagosan, szépen; tökéletesen fogalmazott, mert tökéletesen gondolkozott, s ez művészeknél, akik elsősorban nem a fogalmi, hanem a művészi képekben való kifejezés emberei, igen ritkán, inkább csak kivételként tapasztalható.

Énekeljünk tisztán!

Figyeljük Kodály pontos fogalmazását. Nem azt mondja népének: énekeljetek, nem parancsol rá kortársára: énekelj. Kodály többes szám első személyben fogalmazza korszakalkotó

felkiáltó mondatát: Énekeljünk tisztán! Kodály többes számbani fogalmazása hangsúlyozza: a közösséggel egyesül ő, a vele egyet akaró, a tömegeket belülről ismerő, és a tömegek zenei felemelésén velük együtt fáradozó zeneszerző ritka típusa testesült meg személyében.”

Kodály Zoltán életműve (zeneművei, zenepedagógiája, kórusmozgalma) jelentősen fejlesztette a magyar nemzet érzelmi kultúráját és ezen belül a „szeretet vagyonát”. Az embereket jellemző érzelmek pedig jelentősen befolyásolják azt, ahogyan egymással beszélnek. Az agykutatók bebizonyították, hogy a zenei nevelés által gazdagodott érzelmvilág növeli az emberek alkotóképességét, találékonyságát is.

Juhász Zoltán is megírta, hogy: „A magyar népzene különleges gazdagságát természetesen már Kodály is látta. A jelenség társadalmi magyarázatát abban találta meg, hogy a magyar kultúrában sokáig egységesen részesedett minden réteg, tehát a közös alkotás folyamatában nemcsak bizonyos osztályok vettek részt. Szó szerint idézi Kodály Zoltánt: „A magyar népzene nem egyszerűen a népesség legnyersebb és legműveletlenebb osztályának zenéje. Ez a zene – még kevéssel ezelőtt – az egyetemes nemzetnek, műveltnek, műveletlennek egyaránt kizárólagos zenéje volt.”

Kodály Zoltán népdalfeldolgozásai és daljátékai segítik a magyar anyanyelv és a magyarság tudat megtartását is. Már csak azzal is, hogy a gyűjtött népdalokat fonográffal rögzítette, majd lemezekkel sokszorosították. Ma pedig a világháló révén bárki bárhol elérheti és meghallgathatja a Kodály Zoltán és Bartók Béla által gyűjtött népdalokat; az idők végezetéig.

XIII. A SZÉKELY NYELVJÁRÁSOKRÓL

Péntek János nyelvész könyvéből szeretnénk néhány gondolatot idézni a székely nyelvjárásokról. Előrebocsátva, hogy a székely nyelvjárás sem egységes, hanem többféle. Közös jellemző a nyelv érzelmi telítettsége, az élő beszédben is megjelenő költői képszerűség, tömörség, a hangutánzó, a hangulatfestő és az indulatszavak árnyalatokban való tobzódása.

A székelyek (különösen a csángók egy része) még ma is elsősorban a szájhagyomány útján átörökölt nyelvet beszélik. Ismerik a mondókákat, a népdalokat, a népmeséket, a népi imákat, a természettel kapcsolatos szavakat.

Beszélgetéseikben állandóan ott van a tréfa, a humor, az ugratás. Ízesen ejtik ki a szavakat. Nem hadarnak. Nem fertőzöttek még meg a televízió és a rádió szereplőinek magyartalan beszédétől. Ők még azt mondják, hogy helyzet, nem szituáció, döntő, nem finálé, időjárás jelentés, nem meteorológia, nemzedék, nem pedig generáció, esély, nem sansz.

A székely népköltészet és a székelyek beszélgetése szorosan kapcsolódik a szépirodalomhoz és a lelkészek beszédéhez is; Mikes Kelemtől Tamási Áronon át Bőjte Csabáig. Ennek bizonyítására tőlük idézünk egy-egy részletet:

Tamási Áron: Ábel Amerikában

“Ábel Amerikában” porszívó eladó ügynöknek állt be és erről álmában így beszélget édesapjával:

“Még el is szenderedtem az altató napon, s azt az álmot láttam, hogy apám jött arra felé.

- *Hát az micsoda gépezet melletted?- kérdezte.*
- *Megnézheti – feleltem neki dicsekedve -, mert ahova ez bémegy, onnét a mocskok kimegy.*

Erre apám megcsóválta a fejét és azt mondta:

- *Àbel, Àbel: mire adtad magadot! Tedd le szépen azt a mesterséget, és mondd meg az embereknek, hogy ne ilyen gépezetet találjanak ki, hanem olyant, amellyel a sok hitványságot lehet kiszípatni a világból, az emberek szívéből pedig a szomorúságot!*

Olyan valóságnak tetszett az apámmal való találkozás, hogy amikor felébredtem, még a pad háta mögött is megnéztem, vajon nem bújt-e oda. Da ha őt nem is találtam meg, magamat annál inkább. Vagyis felálltam a padról, egyenesen hazamentem, s otthon így szóltam:

- *Béfejeztem.*
- *Mit fejeztél bé? – kérdezte Gáspár bácsi.*
- *Az ügynöki mesterséget. “*

Bőjte Csaba: Hiszek a szeretet végső győzelmében

„ Az ember szíve arra való, hogy szeressen, adjon, ajándékozzon. Az ember halála, ha magába zárkózik, ha csak magának él. Lehet, hogy furcsa, de én hiszem, hogy a jó ember

olyan, mint a tiszta kút, amiből bármennyit merítenek, mégis mindig tele van tiszta, friss vízzel.”

A székelők beszéde kifejezi a furfangos gondolkodásukat, csavaros észjárásukat, vidám kedélyüket és költői hajlamukat. Szinte minden alkalomra nótát, verset, rigmust faragnak. Mindezek bemutatására idézünk néhány rigmust és néhány tréfás anekdotát.

Egy asszony pl. ácsmester férjét így siratta:

*Jaj édes jó uram!
Mily igazán tudtál
Jól fúrni, faragni ;
Milyen sok szép házat
Tudtál építeni,
És mégis meghaltál!*

A szomszéd faluban az asszony látva, hogy tisztességes halottlátogatók jöttek többen is a faluból, dolgát abba hagyva beszalad a szobába, férjére borul és így kesereg:

*Jaj Istenem, Istenem,
Már sütnöm is kéne,
Szapulnom is kéne,
S ez a boldogtalan meghót:
Siratnom is kéne!*

Vöő Gabriella által szerkesztett **Székelő ésszel** c. kötetből idézünk néhány történetet:

AZ A TE DOLGOD

Azt mondja egy asszony az urának:

- *Te András, a szolgálónk, úgy vevém észre, terhes!*
- *Az az ő dolga! – mondja a gazda.*
- *De úgy hallottam, tőled!*
- *Az az én dolgom!*
- *No hát én akkor itthagylak téged!*
- *Az meg a te dolgod!*

KI HORDJA A KALAPOT

- *No, hogy sikerült a házasságod, kedves barátom? Hogy vagy az asszonnyal? Ki hordja a kalapot a háznál? Gondolom te, hisz mindig olyannak ismertelek!*
- *Hát tudod, megegyeznénk olyanformán, hogy az apró dolgokat az asszony intézi, s a nagyobbakat én.*
- *Hát aztán hogy vált bé a módszer?*
- *Elég jól! Már két éve, hogy egybekelénk, de nagyobb ügy még nemigen fordult elő.*

MIT FOGUNK BÉ?

Addig becsmérelte úton, útfélen az előljáróságot egy izgága székely, amig valaki besúgta, és perbe fogták érte. Következett a tárgyalás, végül a börtön.

Mikor bezárták, két szép fejőstehen maradt az istállóban. Felesége sokat szaladgált az ügyvédekhez, az előljárósághoz, hogy kiszabadítsa emberét, sokat költött, végül fájó szívvel, de meg kellett válnia a két szép fejőstehéntől.

A sok költség nem esett hiába, mert kevés idő múlva kiszabadult az ember a börtönből. Szeretettel ölelte meg hűséges asszonyát, akinek a kiszabadulást köszönhette, majd hátrament az istállóba, de szinte hanyatt esett meglepetésében, mikor az istállót üresen találta:

- Te asszony, hol van az én két szép fejőstehenem?
- Eladtam – felete szomorúan az asszony .
- Eladtad? Miért?
- Kellett a pénz a költségekre, hogy kendet kiszabadítsam a börtönből.
- Hát ezután mit fogunk bé? – keseregte sírósan a férfi.
- Mit? – tette csipőre a kezeit az asszony.- Hát a pufánkat, Gyárfás, azt fogjuk bé!

MEGTANULT MAGYARUL

Az egyik székely faluba a Dunántúlról hozott feleséget egy ifjú. Alig egy évtizedet éltek együtt, mikor az asszony hirtelen megözevgyült. Gyermeük nem született volt, tehát elhatározta, hogy visszamegy a Dunántúlra.

Elutazása előtt körülvették a szomszédok, a szomszédasszonyok, akik nagyon sajnálkoztak távozása miatt:

-Miért hagy itt bennünket? . kérdezgették.- Akkor amikor már nagyon megszerettük, magunk közül valónak éreztük. Mikor már közöttünk olyan jól megtanult magyarul. Ez a történet jól kifejezi a székelyek azonosságtudatát; miszerint: “Székely szülte a magyart”.

Tamási Áron sógora- **Sipos Ferenc Itthon-Farkaslakán.** írt könyvet

Ebben a könyvben a szerző elmeséli Tamási Áronnal kapcsolatos emlékeit. Tamási Áron, ha hazalátogatott Budapestről Farkaslakára, gyakran hívta sógorát, hogy együtt menjenek a határba kaszálni, az erdőkbe barangolni és beszélgetni. Sipos Ferenc ilyenkor a falu régi történeteit, anekdotáit mesélte az írónak. Sipos Ferenc négy osztályt végzett. Vele született tehetsége és a gyerekfejjel magába szívott sok-sok történet nem hagyta nyugodni, idős korában megírta meséit. Ebből másolunk ide egyet, hogy jobb legyen a kedvünk. Farkaslakán vadon nő a gyöngyvirág. Szippantsunk hát bele.

“-Sógor, tud maga valamilyen vicces dolgot?

-Én igen, mégpedig rólunk székelyekről.

-Hát akkor mondja.

-Ezt is nagyapámtól hallottam, szóval ez is a régi időkben történt, amikor nagyjából gyalog jártak az emberek. Egy idevaló katona Brassóból jött haza szabadságra s szállást kért az egyik szász községben. Egy fiatal gazda lakott ott a feleségével s egy nyolcvan felé járó öregasszonnyal. Éppen töltekeskáposzta volt vacsorára. Hogy kevesebb elmosogatni való legyen, közösen ettek egy nagy tálból. Az öregasszony a bölcsőben feküdt s az egyik mindig ringatta, mert ha nem, akkor sírt. Ahogy enni kezdtek, a katona arra kérte a házigazdát, hogy

mesélje el, mi lett az édesapjával, miben halt meg. A gazda mesélte az apja szenvedéseit; egyszer a szívével, másszor a tüdejével; harmadszor a gyomrával hordozta az orvoshoz szegényt. A katona nagy szaporán csak ette a töltelékét meg a húst. Odanéz a gazda, látja, hogy neki mindjárt nem marad semmi. Szól a katonának:

- Vitéz úr, a maga apja él? -A katona csak a fejét rázza. -Akkor mesélje el, miben halt meg? Gondolta, ameddig magyarázza, addig ő is tud enni egy kicsit.

- Annak este semmi baja nem volt és reggelre már meg volt halva- mondta a katona, és evett tovább.

A gazda mérgelődött:

- Vitéz úr, egye már a káposztát is, mert az is olyan jó, mint a hús.

- Mire a katona:- Akkor a kutyák miért nem hordják el a kertből?

Miközben végigjártuk a havasi kaszálókat, még azt is elmondtam, hogy miként gyógyította meg másnap a katona a bölcsőben fekvő öregasszonyt. Megígérte neki, hogy feleségül veszi, mikor az udvaron lévő száraz eperfa újralevelezik. Nem kellett többet ringatni, kiugrott a bölcsből, rendezte a házat, s tán még most is öntözi azt a száraz eperfát; vizsgálja, valami új levél nem bújt-e ki. Mindennap várta a katonát.”

Édes anyanyelvünkről készült tanulmányunkat **Kossuth Lajos** gondolatával szeretnénk befejezni:

„Eltiport nemzet ujjászülethet, de öngyilkos nemzetre nincs feltámadás! Ha él nyelvünk, él kultúránk!”

Vidovszky Gábor

Budapest, 2016-03-31

XIV. FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1./ Péntek János: Népi nevek, népi hagyományok, Mentor Kiadó Marosvásárhely, 2003
- 2./ Papp Lajos: Segíts Ég!, Kairosz Kiadó, 2012
- 3./ Csehrháthalápy Halápy Gábor: Első magyar sznobszótár, Tinta Könyvkiadó Budapest, 2012
- 4./ Erki Edit: Magyar idézetek könyve, Officina Nova, Budapest, 1991
- 5./ Heti Válasz: 2015 július 16, Czakó Gábor: Benső Trianon
- 6./ Dr. Kovács Ferenc, dr. Vidovszky Gábor: Alapok Budapest, 2000
- 7./ Vidovszky Gábor: Szeretettel a jövőért. Szent Gellért Kiadó Bp., 2012
- 8./ Szenci Molnár Albert: Psalterium Ungaricum Szent Dávid Királynak és Prófétának Százötven Zsoltára, Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest 1980
- 9./ Varga Géza: A Székelység Eredete, Kiadó: Írástörténeti Kutató Intézet Budapest, 2001
- 10./ Vidovszky Gábor: Utazás Erdélyben, Budapest 2006
- 11./ Böjte Csaba: Hiszek a szeretet végső győzelmében, Szent Gellért Kiadó Budapest 2008
- 12./Tamási Áron: Ábel trilógia, Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest 1966
- 13./László Gyula: A kettős honfoglalás, Magvető Kiadó Budapest 1978
- 14./Sipos Ferenc: Itthon Farkaslakán, Mark House Kiadó és Nyomda 2004
- 15./Murayné Szy Éva: Játékos Beszédnevelés, Múzsák Közművelődési Kiadó Budapest 1993
- 16./Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágék, lőtöt lépek. Archaikus népi imádságok Budapest 1973
- 17./ Vő Gabriella: Székely ésszel, Tinivár Kolozsvár 2005
- 18./ Orbán Balázs: A székelyföld leírása, Európai idő Kiadó, Pest 1868
- 19./ www.anyanyelvapolo.hu
- 20./ Anyanyelvapolók Szövetsége „Bemutatták az Erdélyi Magyar Szótörténeti Társaság befejező kötetét” 2014
- 21./ Pléh Csaba-Boross Ottilia: „Bevezetés a pszichológiába” Osiris Kiadó Budapest 2004
- 22./ Varga Csaba, A nyelvek anyját tudtam én, Frig Kiadó 2008
- 23./ Pap Gábor, Az igazat mondd! Két Hollós Kiadó Budapest, 2015
- 24./ Juhász Zoltán, A zene ősnelyve, FRÍG Kiadó, 2006
- 25./ Varga Csaba, JEL JEL JEL, Frig Kiadó 2001
- 26./ László Ferenc, Utunk Kodályhoz, Kritérium Könyvkiadó, Bukarest 1984
- 27./ M. Kiss Csaba, Czeizel Endre- Két életem egy halálom... XXI.század Kiadó 2015

28./ Kasler Miklós, Nemzeti Nagyvizit, Kairosz Kiadó, 2014

29./ Magyar Cserkész 13. évfolyam 1932 augusztus

30./ Dr. T. Túri Gábor: „Nyisd fel a szemed és lássál” PYTEAS Kiadó Bp. 2011.